

NÚM. D'ORDRE: 1.9.3.

NOM DEL JACIMENT: Vil· la de REPSOL Químiques.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Mafumet, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 13' 35'' E / 41° 11' 20'' N.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destrúit.

UBICACIÓ: Es trobava a la partida de les Hortes del Molí Tendre, dins les instal· lacions de la refinèria de REPSOL.

MATERIALS (1): Actualment, no es conserva cap dada sobre la possible existència al lloc d'un jaciment arqueològic.

VALORACIÓ (1): Tan sols a partir d'algunes notícies s'ha acceptat l'existència a l'indret d'un assentament rural romà de tipus "vil· la", apreciació molt arriscada tenint en compte que no es conserva cap dada empírica que ho certifiqui.

HISTORIAL (2): L'indret fou prospectat l'any 1973 per **Ll. Papiol**, per encàrrec de **P.M. Bergés Soriano**.

NÚM. D'ORDRE: 1.9.4.

NOM DEL JACIMENT: Mas Blanc / Mas Vallets.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Mafumet, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 11' 32'' E / 41° 11' 37'' N.

ALÇADA: 115 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. II d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Les restes s'ubiquen a 1.300 m. d'El Morell, al voltant de la cruïlla entre la carretera TP-7225, que va en direcció a Reus, i un camí sense asfaltar que porta a La Pobla de Mafumet pel cementiri.

MATERIALS (1): Les tasques agrícoles i el pas de camins i carreteres han afectat molt negativament al jaciment. No s'han localitzat estructures arquitectòniques, però sí que s'han constatat restes ceràmiques superficials, bàsicament, d'àmfora itàlica (Dressel 1A), tarragonesa (Dressel 2-4) i bètica (Dressel 7-11), de Terra Sigil·lata Hispànica i Africana A, de ceràmica comuna oxidada i algun fragment de ceràmica ibèrica. També s'han trobat restes de materials constructius romans, sobretot, *tegula-imbrex*, i fragments de vidre i d'estuc.

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la" datable entre els ss. II i I a.C. i un moment indeterminat del s. II d.C. en el qual segurament s'abandonà. Nosaltres preferim pensar que es tracta d'un assentament rural ibèric final que va perdurar fins un moment avançat de l'Alt Imperi, vers el s. II d.C., com assentament rural romà de natura difícil de precisar (no es tenen suficients dades per afirmar rotundament l'existència a l'indret d'un assentament de tipus "vil·la", encara que s'ha de tenir present aquesta possibilitat).

HISTORIAL (2): Fou prospectat pel **L.A.U.B.T.** (Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona a Tarragona) durant l'estiu de 1989.

BIBLIOGRAFIA (2): L.A.U.B.T., *Informe de la prospecció de la Conca del Francolí*, Universitat de Barcelona (inèdit).

NÚM. D'ORDRE: 1.10.1.

NOM DEL JACIMENT: Bigorra.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Montornès, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 24' 50'' E / 41° 09' 52'' N.

ALÇADA: 62 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà (fins al s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre un petit turó al costat de l'autopista A-7, molt a prop del límit amb el terme municipal de Torredembarra, a la partida del Mas del Secalló, 1 Km. al S del castell i de l'Ermida de la Mare de Déu de Montornès.

MATERIALS (1): No es conserven estructures arquitectòniques *in situ* (només s'observa la reutilització d'alguns materials antics per a bastir els aterraments agrícoles de la zona), però sí que s'han trobat materials ceràmics, concretament, ceràmica ibèrica comuna, àmfora ibèrica i itàlica, ceràmica indeterminada i materials ceràmics constructius romans, *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Molt probablement, ens trobem davant un assentament indígena datable, segons apunten els arqueòlegs, entre els ss. III i II a.C., però els pocs i dispersos materials evidenciats no permeten precisar ni la seva cronologia ni la seva tipologia.

BIBLIOGRAFIA (2): GIRÓ ROMEU, P., "Notas de arqueología de Cataluña y Baleares", *Ampurias*, XXVI-XXVII (1963-64), p. 325; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Pobla de Montornès", *La Voz de la Costa Dorada*, 116 (23 de novembre de 1975), p. 13; MALUQUER DE MOTES, J. *et alii*, *Arquitectura i urbanisme ibèrics a Catalunya*, Barcelona 1986, p. 87.

NÚM. D'ORDRE: 1.10.2.

NOM DEL JACIMENT: El Coll de Creus.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Montornès, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 23' 37'' E / 41° 10' 04'' N.

ALÇADA: 65 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba a 1.200 m., en direcció SO, de La Pobla de Montornès i a 400 m. del turó de l'Ermita de la Mare de Déu de Montornès, al Coll de Creus, un pas natural entre dues elevacions amb orientació E-O, que avui és utilitzat per la via ferroviària Reus-Sant Vicenç de Calders.

MATERIALS (1): Només s'han trobat restes ceràmiques superficials molt disperses i fragmentades, bàsicament, àmfora ibèrica i grecoromana (Dressel 1A i Dressel 1B) i ceràmica comuna ibèrica. També tenim una notícia de **S. Vilaseca Anguera**, que ens parla de la troballa de fragments de «ceràmica ibèrica i hel·lenística pintada amb motius geomètrics» i de tot un seguit de sepulcres de *tegulae* d'època imperial que foren destruïts arran de les obres d'electrificació de la línia ferroviària efectuades durant els anys 60.

VALORACIÓ (1): La situació del jaciment i la cronologia que donen els materials (amb absència de materials constructius romans) ens indiquen que es tractaria d'un assentament ibèric datable, segons els arqueòlegs, entre els ss. III i I a.C., sense que es pugui precisar més la seva cronologia i tipologia. D'altra banda, és possible que els sepulcres de *tegulae* trobats per **S. Vilaseca Anguera** al Coll de Creus, puguin evidenciar una hipotètica continuïtat d'ocupació de l'assentament durant l'època romana imperial.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **S. Vilaseca Anguera** a mitjans del s. XX.

BIBLIOGRAFIA (2): GIRÓ ROMEU, P., "Notas de arqueología de Cataluña y Baleares", *Ampurias*, XXVI-XXVII (1963-64), p. 324; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Pobla de

Montornés”, *La Voz de la Costa Dorada*, 116 (23 de novembre de 1975), p. 13; MALUQUER DE MOTES, J. *et alii*, *Arquitectura i urbanisme ibèrics a Catalunya*, Barcelona 1986, p. 87.

NÚM. D'ORDRE: 1.10.3.

NOM DEL JACIMENT: Turó de l'Ermita de Montornès.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Montornès, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 24' 22'' E / 41° 10' 22'' N.

ALÇADA: 79 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Camp de sitges.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Les restes s'han localitzat sobre un turó, des del qual es té una magnífica visibilitat de la plana vers el mar, 1 Km. al SO de La Pobla de Montornés, al costat de les ruïnes del castell de Montornès i de l'Ermita de la Mare de Déu de Montornès.

MATERIALS (1): Al paratge anomenat El Sitjar, sobre el vessant O del turó, es concentren les evidències arqueològiques. En aquest indret, s'han localitzat 5 sitges buides excavades a la roca, amb boques d'entre els 50 i els 60 cm. de diàmetre (a excepció d'una que presenta una boca d'1 metre de diàmetre) i una profunditat compresa entre els 2 i els 4 m. (2 d'elles es troben excavades al sostre d'un abric de 7 m. de profunditat). D'altra banda, pel que fa als materials ceràmics, només s'han trobat alguns fragments molt esmicolats d'àmfora greco itàlica o itàlica.

VALORACIÓ (1): **P. Giró Romeu** considera que ens trobem davant un possible assentament ibèric datable, segons els materials trobats, entre els ss. III i el I a.C., que guardaria alguna relació amb els propers assentaments ibèrics de Bigorra (1.10.1.) i del Coll de Creus (1.10.2.), el primer 1 Km. al S i el segon 1 Km. a l'O. La proposta de **Giró** ens sembla verosímil, però no podem deixar de recordar que encara no s'han trobat suficients materials per a poder determinar la cronologia i la tipologia del jaciment d'una manera absoluta. A més, en opinió de **S. Vilaseca Anguera**, les estructures d'emmagatzematge localitzades a El Sitjar, poden ser tant ibèriques com medievals. En cas de considerar-les d'època ibèrica, es podrien interpretar com a pertanyents, potser, a una àrea d'emmagatzematge en sitges (una “àrea de gestió comunitària”, utilitzant el terme encunyat per **D. García**) vinculada a l'assentament ibèric.

BIBLIOGRAFIA (2): GIRÓ ROMEU, P., “Notas de arqueología de Cataluña y Baleares”, *Ampurias*, XXVI-XXVII (1963-64), p. 324; SANZ I MARTÍNEZ, M., “Pobla de Montornés”, *La Voz de la Costa Dorada*, 116 (23 de novembre de 1975), p. 13; MALUQUER DE MOTES, J. *et alii*, *Arquitectura i urbanisme ibèrics a Catalunya*, Barcelona 1986, p. 87; GARCÍA, D., “Observation sur la production et le commerce durant

l'Âge du Fer: les formes de stockage des grains”, *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*, 20 (1987), pp. 43-98; OLESTI VILA, O., “Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I a.C.: un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral”, *Empúries*, 52 (2000), p. 56.

NÚM. D'ORDRE: 1.11.1.

NOM DEL JACIMENT: Les Domenges.

TERME MUNICIPAL: Renau, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 17' 50'' E / 41° 13' 18'' N.

ALÇADA: 190 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. I d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es situa sobre un turó de pendent suau pel vessant NE i amb bona visibilitat de Renau i de Peralta, a 100 m. de la carretera TP-2031, entre l'Argilaga i Nulles. S'accedeix per la TP-2031, que comunica Tarragona amb Vila-rodonà, i per un camí que s'obre a la dreta de la susdita carretera 1 Km. després de l'Argilaga i 250 m. abans de la desviació de Renau.

MATERIALS (1): No s'ha localitzat cap estructura arquitectònica pròpiament dita i només podem destacar la troballa, fora de context, d'1 tambor de columna de 50 cm. de diàmetre, d'1 molí de mà i d'1 fragment d'*opus signinum*, reaprofitats en la construcció de diversos límits parcel·lars. Sí que s'han trobat diversos materials ceràmics, concretament, restes d'àmfora d'importació itàlica (algunes vores de Dressel 1A) i molts fragments de ceràmica ibèrica (àmfors i ceràmica comuna), de Terra Sigillata Itàlica, Sudgàlica i Hispànica, de ceràmiques comunes romanes i de materials de construcció ceràmics romans (*tegula-imbrex*). D'altra banda, **J.-P. Gorges** es refereix a la troballa d'una inscripció funerària dedicada a un esclau, «*Primus / Cor(neliae) Optatae / servos hic situs est / qui existum. parent. dederunt.*».

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat interpretat com un assentament rural romà de tipus “vil·la” que s'hauria emplaçat sobre un antic assentament indígena. L'hàbitat estaria vigent, segons indiquen els materials ceràmics trobats, entre el s. II a.C. i un moment indeterminat de l'Alt Imperi, que, probablement, hauríem de situar al s. I d.C. davant l'absència de materials d'importació africana. Nosaltres estem d'acord amb aquestes conclusions, encara que, novament volem reiterar la precaució a l'hora de qualificar l'assentament rural romà com a “vil·la romana”, doncs les evidències arqueològiques no permeten confirmar-lo amb absoluta certesa.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., “Noticia sobre hallazgos romanos en el término de Constantí”, *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 249; GORGES, J.-P., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 415 (T 31).

NÚM. D'ORDRE: 1.11.2.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Sort.

TERME MUNICIPAL: Renau, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 19' 35'' E / 41° 12' 10'' N.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. IV a.C.) - Baix Imperi (fins al s. VI d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de Les Coves, 250 m. al N del Mas d'en Sort, zona actualment ocupada per l'embassament del riu Gaià. S'accedeix al jaciment pel Camí de Mas d'en Sort, des de la població de Vilabella.

MATERIALS (1): No s'han trobat estructures arquitectòniques, però sí molt material ceràmic, encara que molt dispers, fonamentalment, àmfora ibèrica, itàlica i tarragonesa i comunes ibèriques. L'equip de l'*Ager Tarraconensis* va recollir el 1988 un total de 1.739 fragments ceràmics destacant la presència majoritària d'àmfora ibèrica, itàlica, tarragonesa i bètica (Garum 32) i de Terra Sigillata Sudgàlica, Hispànica i Africana A.

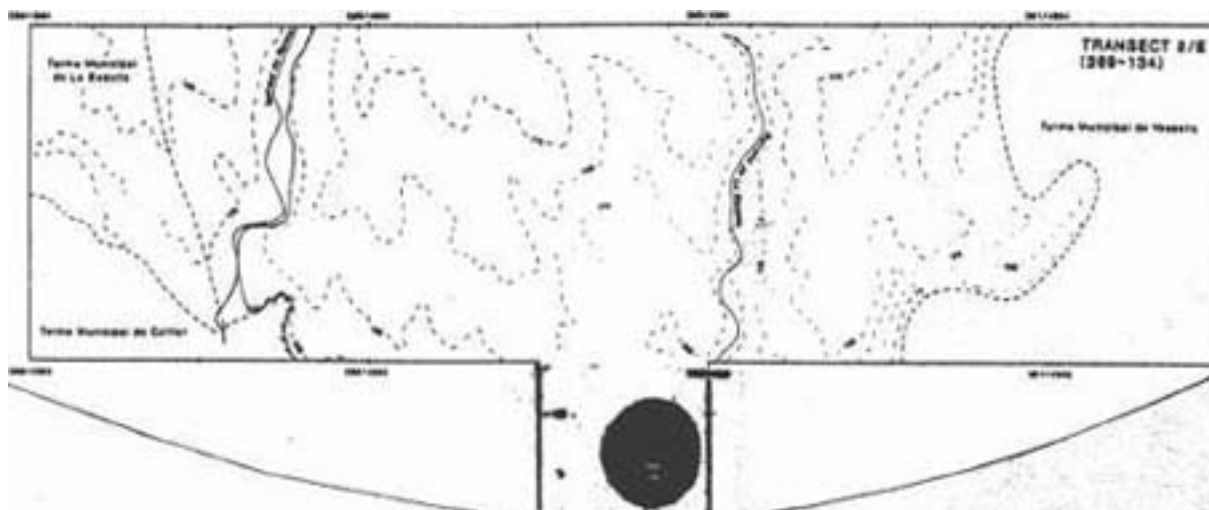

Figura VI. Ubicació del jaciment de **Mas d'en Sort (1.11.2.)**
(segons **S.J. Keay**).

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament ibèric amb continuïtat com a vil·la romana de reduïdes dimensions, que controlaria una petita franja de les terres conreables de la vora E. del riu Gaià, amb una cronologia que abasta des d'època ibèrica (s. IV a.C.) fins al Baix Imperi (s. VI d.C.). Segons el nostre criteri, es tractaria, en efecte, d'un assentament indígena que perduraria al llarg de tot el període tardo-republicà o ibèric final i imperial, primer com assentament rural ibèric final i després, durant l'Imperi, com assentament rural romà, de tipologia i natura difícil de concretar (encara que no descartem l'opció de que arribés a ser un

establiment rural roma de tipus “vil·la”). És significatiu observar, a partir dels materials localitzats, que el moment de màxima activitat de l'assentament es trobi, possiblement, en època ibèrica final, detectant-se una considerable disminució d'aquesta en relació als períodes alto i baix-imperial.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay i J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/11); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 187 (site 2.10).

NÚM. D'ORDRE: 1.12.1.

NOM DEL JACIMENT: Les Fontanilles.

TERME MUNICIPAL: La Riera de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 21' 35'' E / 41° 09' 26'' N.

ALÇADA: 55 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Alt Imperi (fins al s. I d.C.).

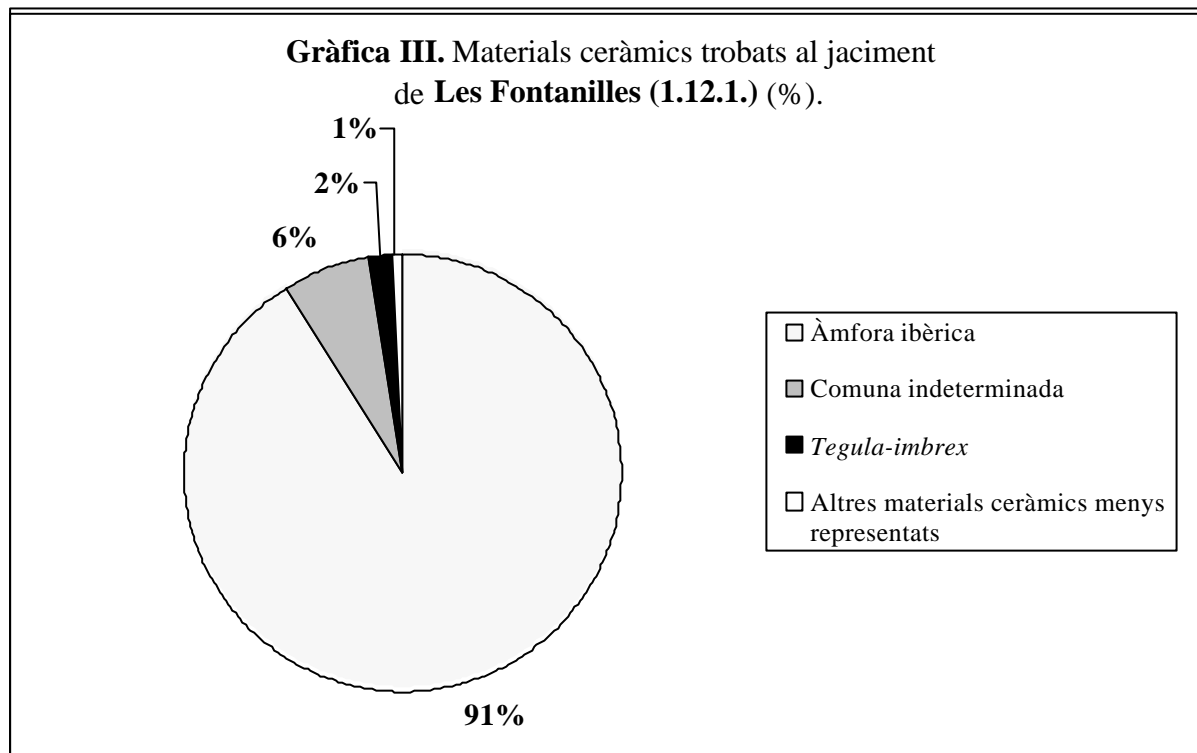
CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de Les Fontanilles, sobre el vessant S-SE d'un turó que es troba al NO de la Font de Santa Margarida, al costat de la Urbanització “Castell de Tamarit”, un punt estratègic de la conca del riu Gaià des del qual es domina el pas del riu per l'estret que formen els accidents topogràfics del Castell de Santa Margarida (87 m.s.n.m.) i del Balcó (84 m.s.n.m.). S'accedeix des del P.K. 1172,5 de la carretera nacional CN-340, pel tram inicial de la T-202, que uneix les localitats de Ferran i de La Riera de Gaià, i pel Camí de la Capellana.

MATERIALS (1): Fins al moment no s'han trobat estructures arquitectòniques a l'indret, però sí nombrosos fragments ceràmics, sobretot d'àmfora ibèrica. L'any 1986, l'equip de l'*Ager Tarraconensis* va trobar un total de 524 fragments ceràmics, concretament, 478 d'àmfora ibèrica, 2 d'àmfora itàlica, 1 d'àmfora tarragonesa, 1 de “parets fines”, 33 de ceràmica comuna i 9 de *tegula*.

VALORACIÓ (1): Es considera un establiment ibèric, tot i que part del material indiqui la possible existència d'un assentament rural romà de tipus “vil·la” d'època baix-imperial (podrien ser intrusions d'un jaciment proper). A partir de les formes ceràmiques localitzades,

S.J. Keay diu que l'activitat del jaciment començà un xic després del començament del s. V a.C. i que va continuar fins al s. I d.C., sent molt més important la presència de materials ibèrics que no pas tardo-republicans i alto-imperials, el quals apareixen en quantitats molt menors. Cal assenyalar que a poca distància del jaciment que ens ocupa es troba el poblat ibèric de La Coma (Altafulla, Tarragonès) (1.1.1.).

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/10); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 176 (site 1.12); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 306.

NÚM. D'ORDRE: 1.12.2.

NOM DEL JACIMENT: El Pivé de Martí.

TERME MUNICIPAL: La Riera de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 21' 30'' E / 41° 09' 41'' N.

ALÇADA: 49 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

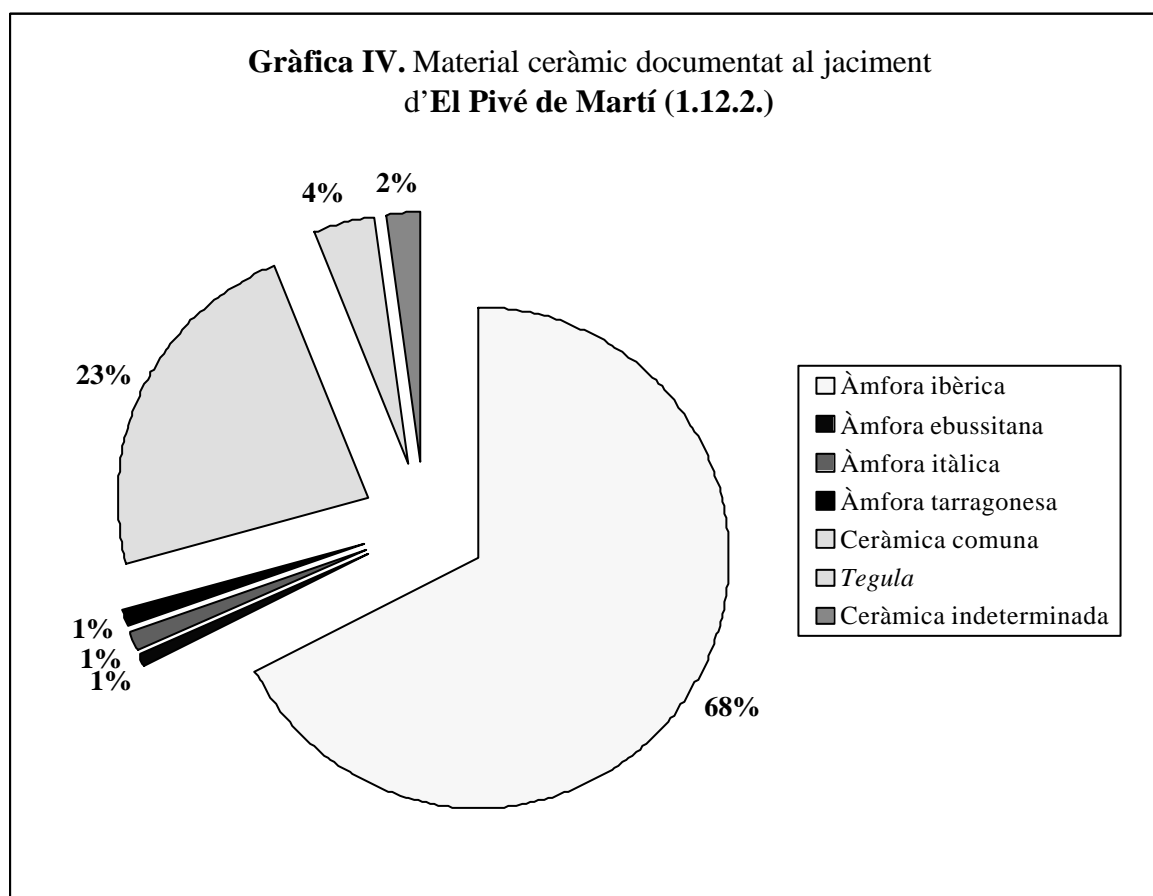
CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Alt Imperi (fins al s. I d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre el vessant E d'un turó ubicat al marge dret del riu Gaià, a la partida d'El Pivé de Martí. S'accedeix pel P.K. 1172,5 de la carretera nacional CN-340, seguint la T-202, fins a La Riera de Gaià, i la T-203, que comunica la susdita localitat amb El Catllar de Gaià.

MATERIALS (1): S'han trobat fragments d'àmfora ibèrica, ebussitana, itàlica i tarraconense i també de ceràmica comuna i de materials constructius ceràmics, sobretot, de *tegula-imbrex*, els quals, juntament amb les restes d'àmfora tarraconense evidenciades, semblen allargar un xic la cronologia del jaciment. A mesura que es puja pel turó el material ceràmic es fa més escàs. En concret, l'equip de l'*Ager Tarraconensis* va detectar un total de 234 fragments ceràmics, 158 d'àmfora ibèrica, 2 d'àmfora ebussitana, 3 d'àmfora itàlica, 3 d'àmfora tarraconesa, 54 de ceràmica comuna, 9 de *tegula* i 5 de ceràmica indeterminada.

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament ibèric per la seva situació i pel material localitzat. **S.J. Key** assenyalava la presència de materials ceràmics amb cronologies compreses entre el s. V a.C. i el s. I d.C., però observa que la major part dels quals s'han d'inscriure en època ibèrica i que els materials tardo-republicans o alto-imperials es manifesten en quantitats molt inferiors.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/9); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 176 (*site* 1.11); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 305.

NÚM. D'ORDRE: 1.12.3.

NOM DEL JACIMENT: Els Pedregalets.

TERME MUNICIPAL: La Riera de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 20' 10'' E / 41° 09' 48'' N.

ALÇADA: 100 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa al costat de l'antic Camí de Tarragona, sobre el vessant SE d'un turó. S'accedeix des d'El Catllar de Gaià pel camí que porta a la Urbanització "L'Eixample" i pel Camí de Coll Canut.

MATERIALS (1): No s'han trobat estructures arquitectòniques, però sí molt material ceràmic, sobretot a la part baixa del turó. Fonamentalment, han estat documentats fragments de ceràmica comuna ibèrica, de ceràmica ibèrica pintada (alguna vora de *kalathos*), de campaniana A, de Terra Sigil·lata Sudgàlica, Hispànica, Africana A i D (1 plat decorat) i *Marmorata*, de comuna romana i africana, d'àmfora ibèrica, itàlica, tarragonesa (diverses nanses i vores de Dressel 2-4) i africana (Dressel 1C), de grolleres de cuina, de dòlia, de *tegula-imbrex*, algun *pondus* i diverses restes d'*opus signinum*.

VALORACIÓ (1): A partir dels materials localitzats, s'ha interpretat el jaciment com un assentament rural romà del tipus "vil·la", com un autèntic centre d'explotació agropecuària romà. Nosaltres considerem aquesta possibilitat, però creiem que no es tenen les dades suficients per a poder-lo afirmar rotundament. A més, observem uns orígens tardo-republicans o ibèrics finals per aquest jaciment, partint de la troballa de materials típics del període tardo-republicà i d'arrel indígena.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **J. Zaragoza** l'any 1940.

NÚM. D'ORDRE: 1.12.4.

NOM DEL JACIMENT: Vil· la de la Fàbrica d'Alabastres / Alabastres Gasull.

TERME MUNICIPAL: La Riera de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 21' 59'' E / 41° 09' 18'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil· la").

CRONOLOGIA: Alt Imperi (ss. I i II d.C.).

CONSERVACIÓ: Destrúit.

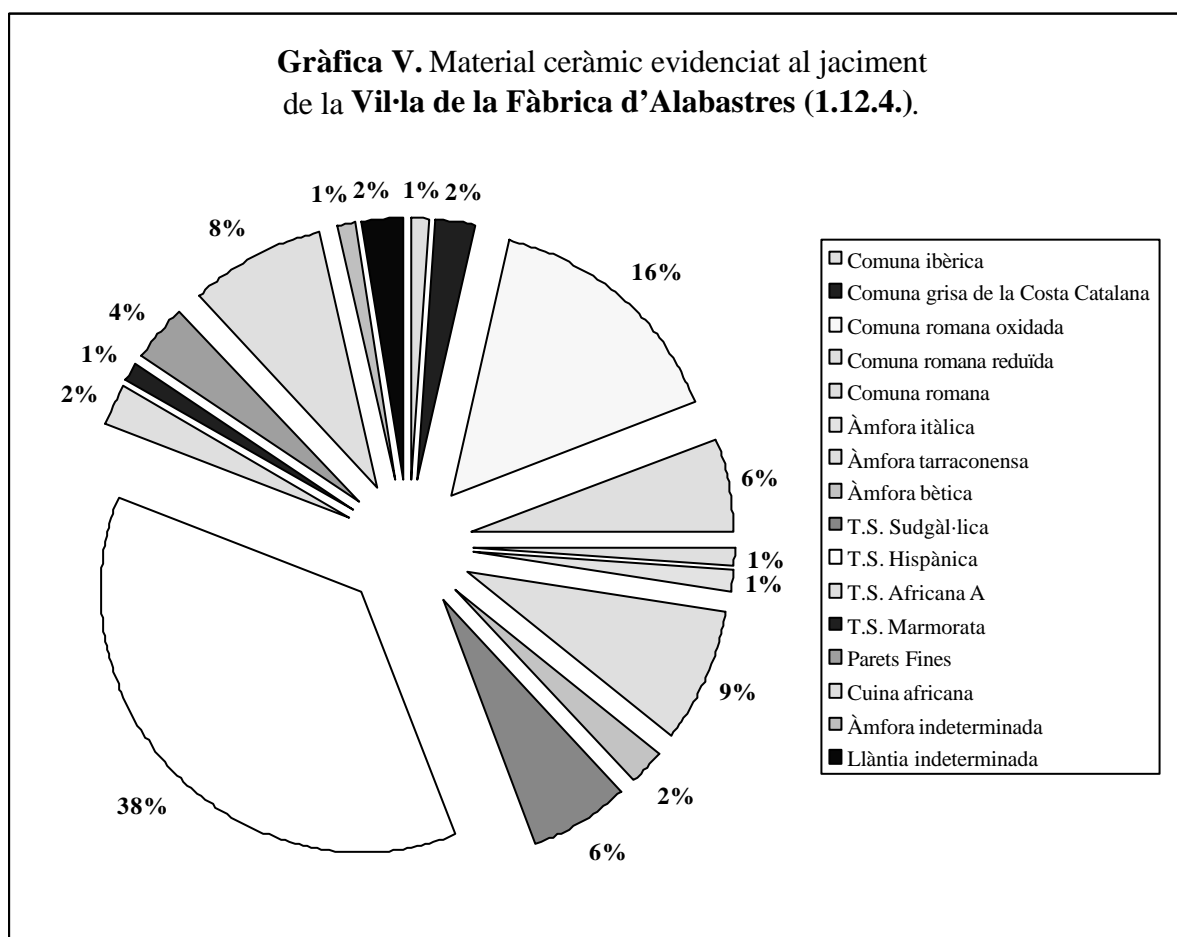
UBICACIÓ: Es trobava entre les poblacions de Ferran i de La Riera de Gaià, als peus del turó del Castell de Santa Margarida, davant la fàbrica d'alabastres "Gasull". Cal destacar l'estratègica situació en la qual s'ubicava, a la vora mateix del riu Gaià, controlant el camí natural d'entrada vers l'interior que traça el mateix riu i que es troba flanquejat per dues elevacions separades escassament per 500 m., la del Castell de Santa Margarida i la del Balcó, situades a la riba dreta i esquerra respectivament, les quals limiten el pas entre la fèrtil vall de La Riera de Gaià i la no menys productora zona de Tamarit-Altafulla. Encara avui dia, aquest camí natural constitueix un punt de penetració vers el rera país molt important, doncs és aprofitat per la carretera T-202, i seria del tot lògic considerar que en temps antics n'hi hagués un camí o via amb un traçat similar, que sortiria de la mateixa *Via Augusta* i passaria a poc més d'1 Km. del jaciment. Les terres que rodegen les troballes arqueològiques, avui conreades sobretot amb vinyes i avellaners, estan constituïdes, fonamentalment, per aportacions del mateix riu i, en conseqüència, són d'una gran fertilitat. Actualment, molt a prop de l'indret on s'ubica el jaciment passen l'autopista A-7, la carretera T-202 i la conducció d'aigües del minitrassament de l'Ebre. Al jaciment s'accedeix pel P.K. 1172,5 de la carretera nacional CN-340 i per la T-202, que comunica les localitats de La Riera de Gaià i de Salomó.

MATERIALS (1): El jaciment va quedar greument afectat per les obres d'infraestructura realitzades a la zona, especialment, per l'obertura de la rasa del minitrassament de l'Ebre, realitzada l'any 1988-89, i, actualment, només ens resten testimonis orals, fotografies i els nombrosos materials ceràmics que s'aconseguien exhumar. Es van poder localitzar diverses estructures *in situ*, concretament, 2 dòlies i 1 conducció d'aigua que va quedar tallada transversalment per la susdita rasa, la qual cosa va permetre observar la seva secció. Aquesta antiga conducció es trobava formada per 2 murets d'entre 40 i 45 cm. d'amplada constituïts per pedres de petit tamany (4-7 cm.) unides amb morter i amb les seves cares internes (que no eren completament verticals, sinó que s'apropaven a mesura que baixaven, formant una mena de figura trapezoïdal en secció) revestides per un *opus signinum* de 2 cm. de gruix i una dèbil capa de concreció calcària. L'amplada del caixer era de 72 cm. a la part superior i de 61 a la inferior (no es va poder veure la base de la conducció, que baixava un 50 cm. més, doncs va quedar parcialment coberta amb sorra). També es van documentar, encara que fora de context, diversos carreus de pedra d'El Mèdol de grans dimensions. D'altra banda, cal dir que el jaciment que ens ocupa ha proporcionat una gran quantitat de fragments ceràmics en superfície. Els més abundants són els pertanyents a materials ceràmics de construcció

(*tegulae-imbrices*) i a dòlies, però també s'han constatat, encara que en molta menor quantitat, fragments d'àmfores, de ceràmica comuna i de vakella fina. Concretament, els arqueòlegs han documentat ceràmica comuna ibèrica (1 fragment sense forma), ceràmica grisa de la Costa Catalana (2 fragments sense forma), ceràmica comuna romana oxidada (6 vores, 2 fons, 1 nansa i 4 fragments sense forma) i reduïda (2 vores, 1 fons i 2 fragments sense forma), àmfora itàlica (1 vora de la forma Dressel 1A), tarraconense (1 vora i 1 nansa de la forma Dressel 2-4 i un pivot i 1 nansa d'àmfora tarraconense indeterminada) i bètica (2 fragments sense forma), Terra Sigil·lata Sudgàl·lica (1 fons de la forma Dragendorff 15-17, 1 vora de la forma Dragendorff 24-25 i 3 fragments sense forma), Hispànica (2 carenes de la forma Dragendorff 15-17, 2 vores de la forma Dragendorff 24-25, 4 vores de la forma Dragendorff 27, 1 vora de la forma Dragendorff 29, 4 vores no identificables, 4 fons -1 amb un segell on apareix el nom del ceramista en una cartela rectangular- i 14 fragments sense forma) i Africana (2 fons d'Africana A), ceràmica de cuina africana (1 vora de la forma Lamboglia 10 B, 1 vora de la forma Ostia III fig. 267 i 5 fragments sense forma), i, finalment, 2 fragments d'orla pertanyents a una llàntia indeterminada. Cal destacar la ja al·ludida presència d'1 fons de Terra Sigil·lata Hispànica, la més representada al jaciment, en el qual trobem segellat el nom del ceramista dins una cartela rectangular. La inscripció és retrògrada i la seva transcripció és «SAPIIO», és a dir, de l'*officina* de *Sapius*, un *cognomen* desconegut als repertoris de segells de Terra Sigil·lata. A part d'aquests materials ceràmics recollits a nivell superficial, cal subratllar, a més, la troballa d'1 coll i 2 vores d'àmfora Dressel 2-4 tarragonesa, acompanyats d'altres fragments ceràmics sense forma, sobre un dels murs de la canalització d'aigua i d'1 petit conjunt de ceràmiques cremades localitzat a un nivell de cendres que no sembla relacionat amb cap estructura, integrat, concretament, per 1 vora de Terra Sigil·lata *Marmorata* forma Dragendorff 24-25, 1 fons i 2 carenes de ceràmica de "parets fines" forma López LIV amb decoració "pentinada", 1 fragment sense forma de ceràmica comuna romana i, per últim, 1 fragment d'àmfora indeterminada, materials ceràmics que donen una cronologia de segon terç del s. I d.C.

VALORACIÓ (1): Es pensa que els vestigis documentats formarien part d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", que estaria ubicat seguint unes directrius geoestratègiques ben clares: el control d'una via de pas vers l'interior del territori, la proximitat de vies de comunicació importants, la presència de terres fèrtils aptes per a l'explotació agrícola i l'existència de llocs d'aprovisionament d'aigua. Les 2 dòlies localitzades, juntament amb els abundants fragments que d'aquest contenidor s'han trobat escampats per tota la superfície del jaciment, podrien revelar la presència d'una zona dedicada a l'emmagatzematge de productes agrícoles, d'un camp de dòlies pertanyent a la *pars rustica* de la vil·la, del qual desconeixem la seva extensió, mentre que la conducció d'aigua podria interpretar-se com un tram d'un aqüeducte que, amb tota probabilitat, agafava l'aigua del mateix riu Gaià per portar-la vers l'assentament rural romà que ens ocupa, bé per ús domèstic, agrari o industrial. El conjunt de materials ceràmics localitzats proporciona una cronologia centrada al s. I d.C. No obstant, n'hi han peces anteriors (ceràmica comuna ibèrica, grisa de la Costa Catalana i àmfora itàlica) i altres que podien ser una mica posteriors (ceràmiques de cuina africana). Hem de concloure, davant l'abundància dels materials alto-imperials i l'absència de percentatges importants de materials tardo-republicans i baix-imperials (d'origen africà), que l'ocupació de l'assentament es va estendre, fonamentalment, al llarg dels dos primers segles de la nostra Era. La proximitat del nostre jaciment respecte al mar (a poc més de 2 Km.), la ciutat de *Tarraco* i la gran vil·la romana d'Els Munts (Altafulla, Tarragonès) (1.1.6.), deixen intuir la possibilitat de que tingués unes relacions comercials àmplies. Molt a prop de l'assentament rural romà que ens ocupa, es troben nombrosos jaciments com els assentaments ibèrics de La Coma (Altafulla) (1.1.1.), de Les Fontanilles (La Riera de Gaià) (1.12.1.) i d'El Pivé de Martí

(La Riera de Gaià) (1.12.2.), els establiments rurals romans (alguns possibles vil·les) de La Casera (Altafulla) (1.1.2.), de la Vil·la davant l'Església (Altafulla) (1.1.7.), de la Vil·la del costat del poble (Altafulla) (1.1.8.) i de Ferran (Tarragona) (1.17.18.) i, en darrer terme, el dubtós jaciment de Revellà (Altafulla) (1.1.3.). Els assentaments ibèrics es troben situats als punts més elevats de la regió, sobre els turons, encara que sense ocupar, generalment, la part culminant d'aquests, és a dir, a llocs estratègics de fàcil defensa i que permeten un control de la vall. Per exemple, els establiments indígenes de La Coma i de Les Fontanilles dominen el pas del riu Gaià per l'estret que formen els turons del Castell de Santa Margarida i del Balcó. Per contra, els assentaments rurals romans es situen a llocs planers o de suaus pendents. Aquest és el cas dels establiments de La Casera, de Ferran, de la Vil·la davant l'Església i de la Vil·la del costat del poble (tots amb significatius precedents ibèrics finals). És interessant observar com l'activitat d'aquests assentaments rurals romans de cronologia alto-imperial no traspasa mai el s. III d.C., la qual cosa ens fa pensar en una més que probable intensificació del fenomen de concentració de la propietat de la terra i contemplar la hipòtesi que la Vil·la d'Els Munts (1.1.6.), l'assentament rural romà més important de la regió amb diferència, que va patir una seriosa destrucció a mitjans del s. III d.C. de la qual renaixeria amb força, passés a exercir un paper centralitzador que comportaria l'abandonament de la major part d'exploracions agropecuàries dels voltants.

HISTORIAL (2): L'any 1989, **J. López Vilar** va prospectar el jaciment alertat per les informacions que li va transmetre **B. Galindo i Magaroles**. Sorprenentment, aquest jaciment no apareix enregistrat a la memòria de l'*Ager Tarraconensis*, tot i que la zona on es situa cau de ple dins l'àrea prospectada del "transect 1".

BIBLIOGRAFIA (2): RAFÍ I BLANCH, J., *Apunts històrics de la Riera de Gaià amb el Ball de la Santa Creu*, Tarragona 1985, p. 6; KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), pp. 299-307; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995.

NÚM. D'ORDRE: 1.12.5.

NOM DEL JACIMENT: Aqüeducte del Gaià.

TERME MUNICIPAL: La Riera de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 55'' E / 41° 10' 18'' N

ALÇADA: 50 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Aqüeducte.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Les restes es situen al marge dret de la carretera T-203, que uneix les poblacions d'El Catllar de Gaià i de La Riera de Gaià, 400 m. abans d'arribar a Ardenya.

MATERIALS (1): S'han documentat les restes d'una conducció d'aigua, amb solera d'*opus signinum* realitzat a partir de fragments d'àmfora ibèrica i itàlica.

VALORACIÓ (1): La canalització trobada al jaciment, de probable cronologia tardorepublicana (encara que no es pot assegurar, donada la manca de dades arqueològiques), ha estat considerada com un tram d'aqüeducte relacionat amb el subministrament d'aigua d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", que devia trobar-se molt a prop, però del què, fins al moment, no s'ha trobat cap vestigi que permeti concretar la seva localització. Probablement, constituïa una de rivació de la gran conducció d'aigua que portava vers *Tarraco* les aigües del riu Gaià i que, abans d'arribar a la capital provincial i conventual, devia fornir diversos assentaments rurals. Cal recordar que *Tarraco* assegurava el seu aprovisionament d'aigua mitjançant tres aqüeductes, dels quals encara es conserven alguns trams, un provinent del Gaià, que assortia específicament la Part Alta de la ciutat, i els altres dos del Francolí (1.17.24. i 1.17.25.), que s'encarregaven de munir la Part Alta i la Part Baixa de l'*urbs*. L'existència d'aquestes tres canalitzacions, amb els seus respectius llocs de captació als cursos fluvials més importants que travessen el Camp de Tarragona, al principi no es tenia clara i es volia veure només una. No fou fins als anys 80 quan s'acceptà definitivament aquesta realitat. L'aqüeducte del Gaià tenia 45 Km. de longitud amb trams de galeria soterrada, de galeria oberta amb volta de canó i a l'aire lliure o semi-soterrada. L'aqüeducte del Gaià, la conducció més llarga de les tres que fornien d'aigua la ciutat de *Tarraco*, anava des del Pont d'Armentera, on es trobava el seu lloc de captació, fins a la ciutat, a la qual arribava pel turó de l'Oliva fins una cota de 100 m.s.n.m., passant pels actuals termes

municipals de Pont d'Armentera, Aiguamúrcia, Vila-rodon (3.23.5.), Alió, Puigpelat (3.15.1.), Bellavista, Vallmoll, Nulles, La Secuita, El Catllar de Gaià, **La Riera de Gaià**, Els Pallaresos i Tarragona (tots municipis ubicats a les comarques de l'Alt Camp i del Tarragonès).

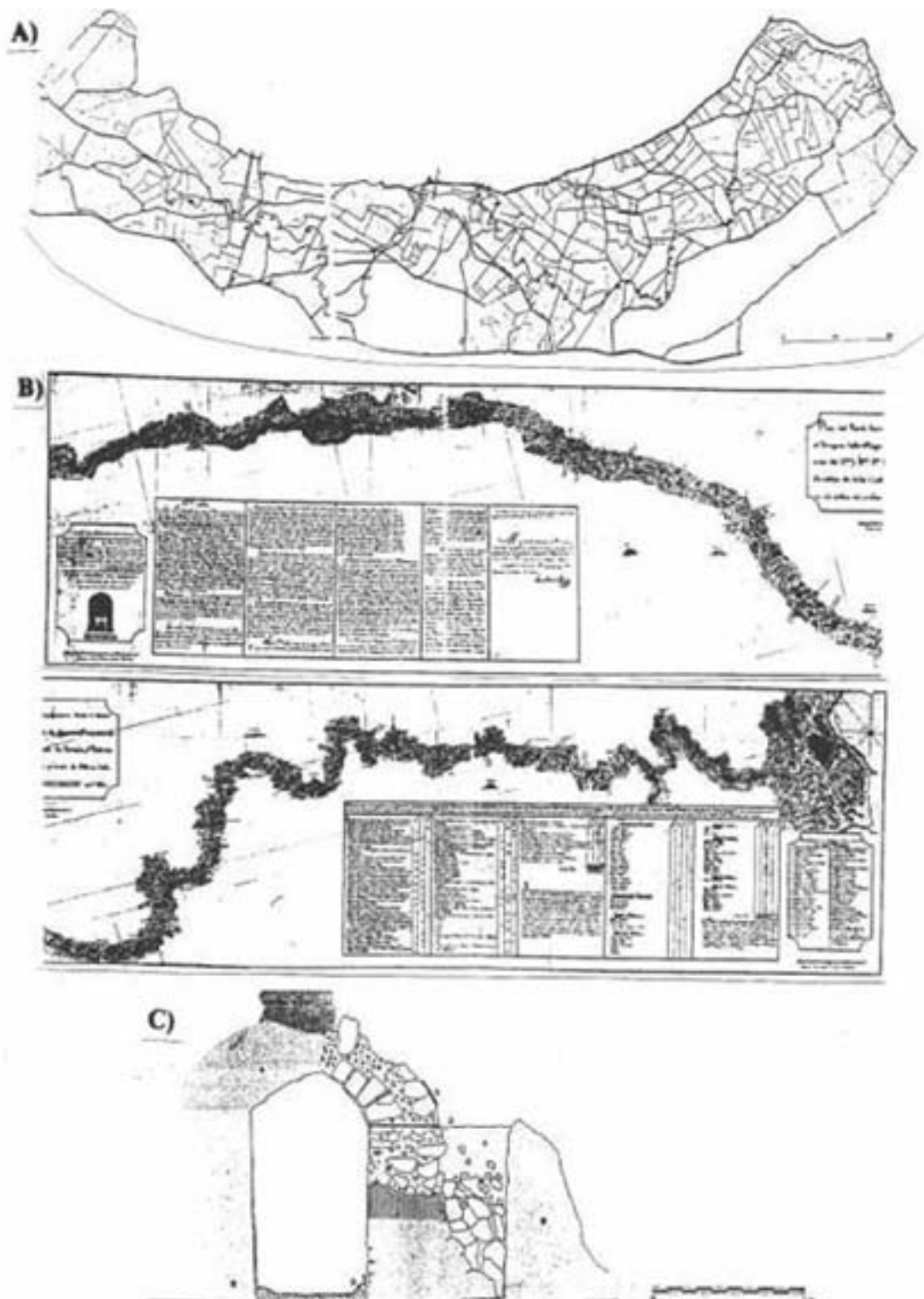

Figura VII. A) Trajecte de l'Aqüeducte del Gaià (1.12.5.) (segons R. Cortés i Cortés).

B) Mapa del susdit aqüeducte realitzat per Juan Antonio Rovira l'any 1781.

C) Secció transversal d'un dels trams conservats:

- 1.- Banqueta; 2.- Caixer; 3.- Pla horitzontal; 4.- Volta; 5.- Arrebossat; 6.- *Opus signinum*, 7.- Mur modern; 8.- Roca; 9.- Trinxera de fonamentació.

HISTORIAL (2): L'any 1966, **J. Sánchez Real** va realitzar una intervenció arqueològica. El 1982, es realitzaren un seguit d'excavacions dirigides per **R. Cortés i Cortés** i **X. Dupré**. L'any 1986, es va posar en marxa el Programa d'Investigació de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Tarragona, dirigit per **Cortés** i subvencionat pel Servei d'Arqueologia i REPSOL. Entre 1986 i 1989, el **L.A.U.T.** (Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Tarragona) va realitzar diferents sondeigs sota la direcció de **Cortés**, amb els quals es pretenia localitzar i excavar trams de conduccions conservats i visibles per a conèixer millor el sistema constructiu emprat. L'any 1992, **J. Vallverdú i Poch** va dirigir una nova intervenció arqueològica.

BIBLIOGRAFIA (2): LEÓN TELLO, P., *Mapas, planos y dibujos de la Sección de Estado del Archivo Histórico Nacional*, Madrid 1969; HERRERA NAVARRO, J., "Un mapa del arquitecto Juan Antonio Rovira de 1783 sobre la traida de aguas de Tarragona", *Cuadernos d'Història Tarraconensis*, II (1980), pp. 129-133; Anònim, "Excavaciones para salvaguardar el acueducto romano de la carretera de Pont d'Armentera", *Diario Español* (4 d'abril de 1982), p. 20; Anònim, "Restos de acueducto romano", *ibidem* (14 d'abril de 1982); BONET, M., CORTÉS, R. i GABRIEL, R., "Un plànol de l'aqüeducte Pont d'Armentera-Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 8-9 (1986-87), pp. 218-228 (també publicat a R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, Documents d'Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 213-220); CORTÉS I CORTÉS, R., "El aprovisionamento de agua en Tàrraco: un proyecto de investigación", *Acta Arqueològica de Tarragona*, I (1987-88), pp. 17-22; CORTÉS, R., BENET, C. i BERMÚDEZ, A., "Sobre los acueductos de Tàrraco", *XIX Congreso Nacional de Arqueología (Valencia, 1987)*, vol. II, Saragossa 1989, pp. 1041-1100; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 264; CORTÉS I CORTÉS, R., "El subministrament d'aigua a Tàrraco", *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 187-211.

NÚM. D'ORDRE: 1.13.1.

NOM DEL JACIMENT: Font i Ermita de Berà.

TERME MUNICIPAL: Roda de Berà, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 28' 25'' E / 41° 10' 09'' N.

ALÇADA: 15 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava sobre un turó que ha estat seriosament afectat per la construcció d'un complex hotel·ler, al costat S de la platja de Creixell.

MATERIALS (1): S. Vilaseca Anguera va localitzar fonamentalment restes de sílex en superfície, però, malgrat l'absència de dades arqueològiques, l'inclou dins una relació de jaciments amb una cronologia molt àmplia, abastant tot el període ibèric.

VALORACIÓ (1): Ha estat considerat com un assentament ibèric amb precedents prehistòrics (probablement, fou un taller de sílex durant el Paleolític Superior Final).

HISTORIAL (2): Fou prospectat i publicat per **S Vilaseca Anguera** a mitjans del s. XX.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *Las industrias del sílex tarraconense*, CSIC, Madrid 1953, p. 368.

NÚM. D'ORDRE: 1.13.2.

NOM DEL JACIMENT: Port de Berà / Derelicta Berà I.

TERME MUNICIPAL: Roda de Berà, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 28' 25'' E / 41° 10' 08' N.

ALÇADA: 0 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Port - Derelicta.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Les restes es localitzen dins la Urbanització de Berà, al peu del petit promontori de l'Ermita de Berà i del Castell o Torre de Berà, des del qual es té una magnífica visibilitat de les zones circumdants.

MATERIALS (1): S'han identificat carreus fora de context de pedra lumaquèlica (miocé marí), desgastats per l'acció del mar i s'han trobat alguns materials ceràmics, principalment fragments d'àmfora. A 10 m. de la costa s'ha localitzat un escull anomenat "Roca Plana", del que no està clar si és producte de l'erosió natural o d'una intervenció antròpica. Més cap a l'interior del mar, enfront del litoral de Roda de Berà (a uns 52 m. de profunditat i a 2,5 milles de la costa, aproximadament), s'han trobat les significatives restes d'un peci, conegut com a Derelicta Berà I (en concret, es veu un monticle de 12 m. de llarg per 4 m. d'ample que permet intuir les seves dimensions), que ens ha proporcionat diversos materials ceràmics entre els quals destaca la presència d'àmfores Dressel 2-4 d'imitació local, potser elaborades als forns del Camp de Tarragona, quelcom que, de confirmar-se, podria testimoniar, de manera empírica, l'existència d'una exportació de vins tarraconins envers els centres de consum de l'Imperi, clarament al·ludida per les fonts literàries antigues, que es faria a gran escala, *grosso modo*, entre el canvi d'Era i mitjans del s. II d.C., i que féu necessària la fabricació d'àmfores vinícoles que imitaven les produccions dels tipus Dressel 2-4 i 7-11 (no tenim constància de la fabricació de Pascual 1 i Dressel 28 / Oberaden 74, com a Tivissa), i que, probablement, es centralitzaria al port de *Tarraco* (la qual cosa, no descarta l'existència d'altres petits molls al llarg de la costa tarraconense) (veure III Part, capítol 4, apartat 4.5.1.).

VALORACIÓ (1): El jaciment es considera un fondejador, una hipòtesi que queda considerablement reforçada si tenim present l'existència del Derelict de Berà I, proper a un altre peci conegut com a Derelict de Berà II (1.5.2.), localitzat a aigües de Creixell de Mar, que presentava un carregament d'àmfores Dressel 1C d'origen campanià. Donada la manca de materials, no es pot precisar el moment del seu funcionament i tan sols li podem atorgar una cronologia romana.

HISTORIAL (2): L'any 1968, **P.M. Bergés Soriano** va prospectar el Derelict de Berà I, que havia estat localitzat per submarinistes el 1963, amb l'ajuda del vaixell de l'armada espanyola "Poseidón", recuperant només 2 àmfores i diversos fragments també pertanyents a contenidors amfòrics. Posteriorment, ha estat objecte de nombrosos treballs arqueològics que han permès documentar noves evidències, destacant el realitzat l'any 1980, sota la direcció de **W. Pérez Martín**, amb l'objectiu primordial de determinar l'estat en què es trobava el jaciment submarí.

BIBLIOGRAFIA (2): ALCOVER, A., MOLL, F., SANCHÍS, M. i MOLL, A., *Diccionari català-valencià-balear*, vol. II, Palma de Mallorca 1927-1961, p. 438; COROMINES, J., *Estudis de toponímia catalana*, I, Barcelona 1965, p. 246; BERGÉS SORIANO, P.M., "Hallazgos arqueológicos submarinos ingresados en el Museo Arqueológico de Tarragona", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 105-112 (1969-70), pp. 3-17; PÈREZ MARÍN, W., "Derelict de Roda de Berà, Roda de Berà (Tarragonès)", *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1982, p. 345; MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), pp. 64-65; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Descripció d'una àmfora romana", *L'Om*, 207 (març de 1986), p. 18; NIETO, X. i RAURICH, X., "La carta arqueològica subaquàtica de Catalunya: recerca i gestió", *Tribuna d'Arqueologia 1995-1996*, pp. 21-38.

NÚM. D'ORDRE: 1.13.3.

NOM DEL JACIMENT: Arc de Berà.

TERME MUNICIPAL: Roda de Berà, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 29' 14'' E / 41° 10' 29'' N.

ALÇADA: 17 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Monument honorífic.

CRONOLOGIA: August/Canvi d'Era (darrer quart del s. I a.C).

CONSERVACIÓ: Excel· lent.

UBICACIÓ: Es troba situat al mateix centre d'una plaça de forma ametllada i enjardinada, al mig de la carretera nacional CN-340 (que segueix, *grosso modo*, el traçat de l'antiga *Via Augusta*), uns 20 Km. al NE de Tarragona (13-14 milles romanes). El monument s'aixeca al punt en qual la *Via Augusta*, procedent del NE, deixava la Depressió Prelitoral per endinsar-se a la fèrtil plana litoral coneguda com a Camp de Tarragona, molt a prop de la *mansio*

Palfuriana (que podria indicar l'existència d'un *fundus* de la gens *Palfuria*).

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES (1): Es tracta d'un arc construït en soldó procedent de les pedreres de Roda de Berà (1.13.4.), amb només una obertura, que s'aixeca sobre un alt *podium*. Les dues façanes presenten decoració de 4 pilastres corínties (o lesenes), 2 a cada banda de l'arcada, amb base del tipus àtic canònic. Les pilastres es recolzen sobre una mena de plint que separa el cos central del *podium*, i sostenen un entaulament format per un arquiteu moldurat, un fris on, en origen, es trobava la inscripció i una cornisa denticulada. Tant la cornisa com l'àtic que, sens dubte, coronava el monument, han desaparegut. L'antiga imatge de l'arc era diferent a l'actual, ja que, d'una banda, presentava el citat àtic, probablement decorat amb estàtues i, d'altra banda, la cota de base era uns 90 cm. inferior a la que avui dia podem observar. Les dimensions de l'edifici poden reconstruir-se en 14,65 m. d'alçada (actualment 12,28 m.), 11,84 m. de façana i 3,7 m. pels costats menors (actualment 2,34 m.). L'arcada té 10,14 m. d'alt per 4,87 d'ample.

VALORACIÓ (1): Tradicionalment, es creia que l'arc fou erigit pels hereus de Luci Licini Sura, senador de Trajà i 3 vegades cònsol (els anys 93 o 97, 102 i 107 d.C.), en compliment del testament d'aquest, a partir de la inscripció del fris del monument, «*EX TESTAMENTO L(uci). L(icini). L(uci). F(ili). SERG(ia). SVRAE CONSA[CRATVM]*» (RIT 930). El susdit epígraf fou datat al primer quart del s. II d.C., coincidint perfectament amb el moment de la mort del senador de Trajà (vers el 108 d.C.). Però, **X. Dupré** opina que estilísticament l'arc és del darrer quart del s. I a.C. i que la inscripció podria pertànyer a un avantpassat homònim de l'influent senador trajaneu. **Dupré** aborda la problemàtica a la seva Tesi Doctoral, *L'arc romà de Berà (Hispania Citerior)* (Barcelona 1994), i demostra, mitjançant paral·lels itàlics i narbonenses, que els capitells corintis de Berà s'han de datar dins la darrera dècada del s. I a.C., un moment històricament molt important doncs es procedeix a la reorganització del quadrant NE de la Península Ibèrica després del final de la segona fase de les Guerres Càntabres (19 a.C.). A més, la pròpia estructura senzilla de l'arc, amb podi no articulat i bases àtiques de les lesenes sense plint, fan pensar en una datació augustiana. De l'anàlisi paleogràfica de la inscripció es dedueix també que s'ha de datar en temps d'August. Després d'estudiar els diferents *Licinii* documentats, **Dupré** conclou que el *Lucius Licinius Sura* que va ordenar la construcció de l'Arc de Berà fou un *praefectus* que apareix a les emissions de la *Colonia Victrix Iulia Lepida / Celsa* de l'any 39 a.C., que es traslladaria de *Celsa* a *Tarraco* en època d'August, moment en el qual, a causa de la fundació de *Caesaraugusta* (Saragossa), començarien els problemes per a *Celsa* (no hem d'oblidar que portava el sobrenom de *Lepida*). Segons **Dupré**, l'Arc de Berà no fou, tal i com tradicionalment es pensava, un arc de tipus territorial que marcava els límits del *territorium* de *Tarraco*, una funció que, pel que sembla, va correspondre més aviat a l'arc del pont de Martorell, identificable amb la *mansio* que porta el suggestiu nom d'*Ad Fines*, i que assenyalaria el límit entre els *agri* de *Barcino* i de *Tarraco*, situat molt més a prop de la petita colònia romana dels barcinonenses que de la capital provincial. Probablement, l'arc es situaria a terrenys pertanyents a un *fundus* de la gens *Palfuria*, que tindria el seu origen en època augustiana i que passaria a mans del col·laborador de Trajà, Luci Licini Sura, que, segons la hipòtesi de **J. Pons Sala**, estaria relacionat amb el senador *Marcus Palfurius Sura*, expulsat del Senat per l'emperador Vespasià, acusat de conspiració, a la mort del qual Licini Sura heretaria el *praedium* (cal tenir en compte, que l'arc es troba molt a prop de la *mansio Palfuriana*, la qual cosa podria reflectir, en efecte, l'existència d'un *fundus* de la gens *Palfuria*, dins el qual es va procedir a erigir el monument en qüestió). **Dupré** no descarta la possibilitat d'un cert parentesc entre ambdós personatges i planteja la hipòtesi d'algun tipus de transacció entre membres d'ambdues famílies ja en època augustiana. Segons **Dupré**, la classificació que sembla

convenir a l'Arc de Berà és la d'arc honorífic de tipus "semi-urbà" que s'integra perfectament en el marc de les grans reformes esdevingudes en època d'August i que afecten a tot el NE peninsular. La fórmula «*EX TESTAMENTO*» podria induir a considerar un caràcter funerari per l'arc, però la falta d'evidències arqueològiques i la presència del «*CONSA*» final, porten a **Dupré** a plantejar que, com objecte d'una consagració de l'arc, s'ha de pensar en un destinatari diví. La divinitat s'especificaria a l'àtic de l'arc, avui perdut i que molt possiblement estaria coronat per una estàtua o un grup estatuari. **Dupré** descarta, per raons cronològiques, la consagració a un déu del panteó romà i s'inclina per una consagració a August, la qual cosa resulta coherent amb la ràpida implantació del culte imperial a les ciutats hispàniques, especialment *Tarraco* (cal recordar l'altar i el temple representat a les monedes de Tiberi o l'*ara* amb la dedicatòria «*Numini August(i)*» -RIT 48- conservada al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona) (veure III Part, capítol 2).

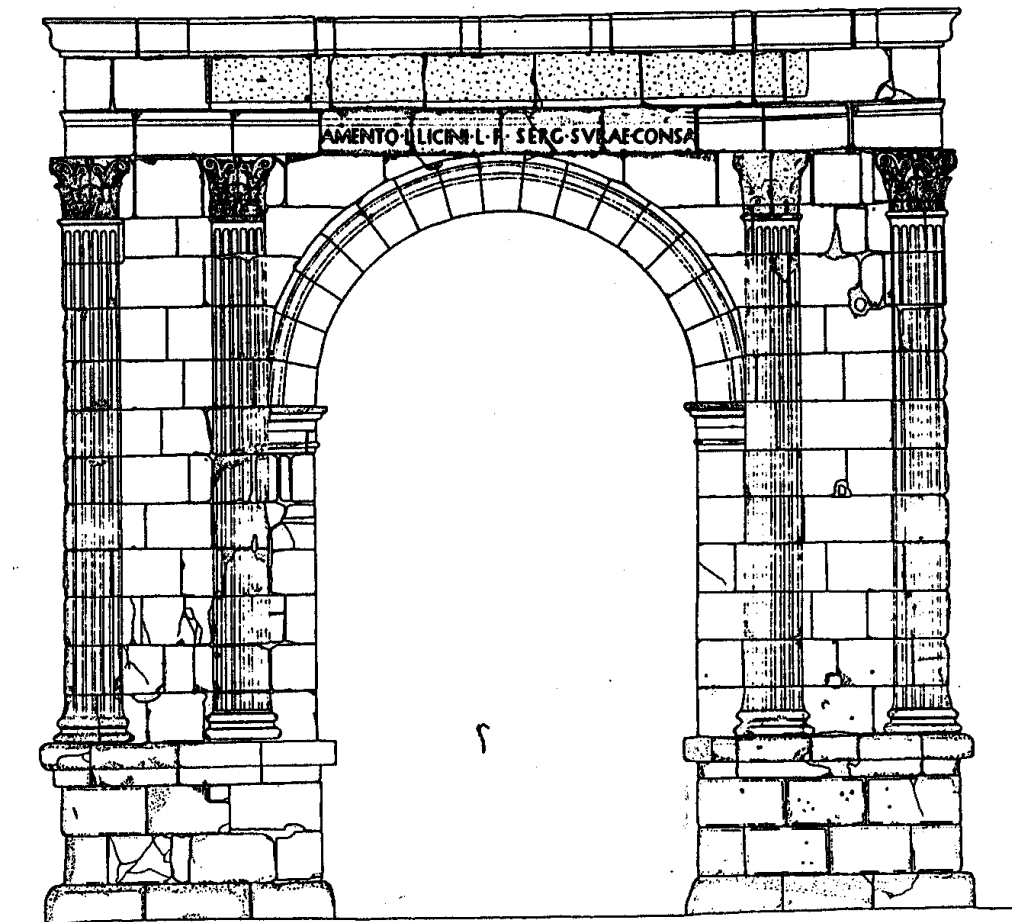

Figura VIII. L'Arc de Berà (1.13.3.). Alçat de la façana septentrional (segons X. Dupré).

HISTORIAL (2): L'Arc de Berà és un monument que des de molt aviat interessà als erudits. La primera menció del monument la realitzà l'estudiós italià **M. Accursio** que l'any 1525 viatjà a Catalunya. També fou objecte d'estudi de l'arquebisbe de Tarragona, l'aragonès **A. Agustí**, una de les figures més destacades del Renaixement espanyol, i del seu deixeble, l'humanista tarragoní **Ll. Pons d'Icart**. També hauríem de destacar les referències a l'arc que realitzaren **J. Pujades**, **J. Finestres**, el pare agustí **H. Flórez**, **A. de Laborde**, **P. Madoz**, **J.F. Albiniana** i **A. de Bofarull**, **E. Hübner** i **B. Hernández Sanahuja**. Ja al s. XX, hem de destacar les aportacions, entre moltes altres, de **L. del Arco**, d'**A.L. Frothingham**, de **J.**

Puig i Cadafalch, d'**E. Morera Llauradó**, de **H. Kähler**, de **R. Nierhaus** i, molt més recentment, els estudis fets per **G. Alföldy** i per **X. Dupré**. Altrament, cal dir que l'Arc de Berà ha patit nombroses restauracions al llarg del temps. La primera fou a finals del s. XVIII, en època del rei Carles III (vers el 1788), però la reforma més important esdevingué l'any 1840 (moment en què es va col·locar la inscripció definitivament a l'arquitrav NE). L'any 1936, una explosió va degradar la part inferior del pilar meridional que fou reparat pel Servei de Monuments de la Generalitat Republicana. Fins al 1937, la carretera passava per sota l'arc, però en aquesta data es va construir la plaça que avui el rodeja. L'any 1983-84, el Departament d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat a Tarragona féu un estudi exhaustiu i el 1985-86 es van realitzar diverses intervencions per a protegir-lo. L'any 1994, es va portar a terme la quarta campanya de restauració de l'arc, durant la qual es va desmuntar la teulada i es van aixecar els fonaments (no es va trobar la calçada, però sí que s'evidenciaren els diferents nivells que va tenir la via al llarg del temps).

BIBLIOGRAFIA (2): ACCURSIO, M., *Itinerarium et Collectio Inscriptionum Veterum*, ms. 0148 Sup. de la Biblioteca Ambrosiana de Milà; PONS D'ICART, Ll., *Libro de las grandezas y cosas memorables de la metropolitana, insigne y famosa ciudad de Tarragona*, Lleida 1572, pp. 293-296 (ed. catalana, E. Duran, *Lluís Ponç d'Icart i el "Llibre de les grandeses de Tarragona"*, Curial, Barcelona 1984, pp. 254-260); AGUSTÍ, A., *Diálogos de medallas, inscripciones y otras antigüedades*, Felipe Mey (ed.), Tarragona 1587, pp. 140-143; PUJADES, J., *Crónica universal del Principat de Catalunya*, Jeroni Margarit, Barcelona 1609; FINESTRES, J., *Sylloge inscriptionum romanarum, quae in principatu Catalauniae vel exstant, vel aliquando exstiterunt, notis, et observationibus illustratarum*, Cervera 1762, pp. 163-164; FLÓREZ, H., *España Sagrada*, vol. XXIV, Madrid 1769, pp. 231-235; DE LABORDE, A., *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, París 1806, pp. 24-25 (ed. catalana, O. Valls i J. Massot, *Viatge pintoresc i històric, I. El Principat*, Barcelona 1974); MADOZ, P., *Diccionario geográfico-histórico de España y sus provincias de Ultramar*, vol. VI, Madrid 1849, p. 651; ALBINYANA, J.F. i DE BOFARULL, A., *Tarragona Monumental, ó sea, descripción histórica y artística de todas sus antigüedades y monumentos*, Imprenta Arís y Jurnet, Tarragona 1849, pp. 185-187; HÜBNER, E., *Corpus Inscriptionum Latinarum II, Inscriptiones Hispania Latinae*, Berlín 1869, p. 576 (núm. 4282); HERNÁNDEZ SANAHUJA, B., *Historia de Tarragona desde los más remotos tiempos hasta la época de la restauración cristiana. Editada, anotada y continuada hasta nuestros días por D. Emilio Morera Llauradó*, vol. I, Tipografía de Adolfo Alegret, Tarragona 1892, p. 72; DEL ARCO, L., *Guía artística de Tarragona y su provincia*, Tarragona 1906, pp. 158-162; MORERA LLAURADÓ, E., *Provincia de Tarragona, Geografía General de Catalunya*, F. Carreras i Candi (dir.), vol. IV, Barcelona 1910, pp. 195-883; FROTHINGHAM, A.L., "The Roman Territorial Arch", *American Journal of Archaeology*, XIX (1915), pp. 172-173; PUIG I CADAFALCH, J., *L'Arquitectura romana a Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1934 pp. 30-31 i 89-92 (reedició de J. Puig i Cadafalch, A. de Falguera i J. Goday, *L'arquitectura romànica a Catalunya. Precedents. L'arquitectura pre-romànica*, vol. I, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1909; 2ª ed. facsímil, Barcelona 1983); KÄHLER, H., "Triumphbogen (Ehrenbogen)", *Pauly-Wissowa Real Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft*, VII, A, 1, München 1939, col. 303-493; NIERHAUS, R., "Baedro. Topografische Studien zum Territorium des Conventus Cordubensis in der mittleren Sierra Morena", *Madriider Mitteilungen*, 5 (1964), pp. 203-211; ÉTIENNE, R., *Le Culte Impérial dans la Péninsule Ibérique d'Auguste à Diocletien*, París 1974, pp. 367-378; ALFÖLDY, G., *Die Römischen Inschriften von Tarraco* (2 vols.), *Madriider Forschungen*, 10, Berlín 1975, pp. 406-407 (núm. 930 = CIL II, 4282); *Idem*,

Tarraco, Forum 8, Tarragona 1991, pp. 50-51 (original en alemany, *RE*, Suppl. XV, Munich 1978, pp. 570-644); *Idem*, “Der römische Bogen über der Via Augusta bei Tarraco (Arc de Berà) und seine Inschrift”, *Klio*, 78, 1 (1996), pp. 158-170 (especialment pàgines 166-170); LE ROUX, P., “Les sénateurs originaires de la province romaine d’Hispania Citerior”, *Epigrafia e ordine senatorio*, Roma 1982, p. 445; FABRÉ, G., MAYER, M. i RODÀ, I., “A propos du pont de Martorell: la participation de l’armée à l’aménagement du réseau routier de la Tarraconaise orientale sous Auguste”, *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d’édition (Bordeaux, 1981)*, Paris 1984, pp. 282-288; DUPRÉ, X., *Els capitells corintis de l’Arc de Berà*, Forum 6, Tarragona 1986 (publicat a *Empúries*, 45-46, 1983-84, pp. 308-315); *Idem*, “Els monuments romans de la Via Augusta”, *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 15, Tarragona 1987, pp. 121-128; *Idem*, *Tarraco*, Cuadernos de Arte Español, núm. 89, Madrid 1993, pp. 30-31; *Idem*, *L’arc romà de Berà (Hispania Citerior)*, Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica, III, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona 1994; PONS SALA, J., “Propietats agràries d’itàlics a Catalunya: consideracions a l’entorn de les mansions de la Via Augusta que duen el sufix -ana”, *Pyrenae*, 21 (1985), pp. 129-139; *Idem*, *Territori i societat romana a Catalunya (dels inicis al Baix Imperi)*, Edicions 62, Barcelona 1994, pp. 123-124; PALLÍ AGUILERA, F., *La Via Augusta en Catalunya*, Faventia Monografías, Bellaterra 1985, p. 169; SYME, R., “Rival cities, notably Tarraco and Barcino”, *Roman Papers*, IV, Oxford 1988, p. 88; CABALLOS RUFINO, A., *Los senadores hispanorromanos y la romanización de Hispania (siglos I-III) I. Prosopografía*, Écija 1990, pp. 183-189; AQUILUÉ, X., DUPRÉ, X., MASSÓ, J. i RUIZ DE ARBULO, J., *Tarraco. Guia arqueològica*, El Mèdol, Tarragona 1991, pp. 88-89; *Idem*, *Guies del Museu d’Arqueologia de Catalunya. Tàrraco*, El Mèdol, Tarragona 1999, pp. 104-106; BURNETT, A., AMANDRY, M. i RIPOLLÈS, P.P., *Roman provincial coinage I. From the death of Caesar to the death of Vitellius*, London-París 1992, p. 104; AA.VV., “Tarragona”, *Hispana Epigraphica*, 6 (1995), pp. 330-332 (núm. 897); AA.VV., *Tabula Imperii Romani. Tarraco-Baliares*, CSIC, Madrid 1997, p. 48; COSTA, J.R. i ARROYO, P., “La restauració de l’arc romà de Berà”, *V Reunió Tècnica de Conservació i Restauració (Museu Marítim de Barcelona, 20 i 21 d’octubre de 1995)*, Barcelona 1998, pp. 107-118; ARROYO I CASALS, P., “La restauració de l’arc de Berà”, *Revista Bimestral d’Informació Comarcal*, 60 (setembre de 1998), pp. 3-6; AA.VV., *L’Arc de Berà. Catàleg de l’exposició*, Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, Tarragona 1999.

NÚM. D’ORDRE: 1.13.4.

NOM DEL JACIMENT: Pedreres de Roda de Berà (I i II).

TERME MUNICIPAL: Roda de Berà, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 27’ 47’’ E / 41° 11’ 33’’ N - 1° 27’ 47’’ E / 41° 11’ 51’’ N.

ALÇADA: 80-90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Pedrera.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Medieval.

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Es troben dins el Parc Natural de Sant Bartomeu, al costat de la Urbanització “Ensanche Residencial”. S’accedeix des de la carretera nacional CN-340, prenent la TV-2041, que condueix a la població de Roda de Berà.

MATERIALS (1): S’han pogut localitzar un total de dues explotacions, de les quals encara resten marques d’extracció que, fins i tot, permeten intuir els diferents nivells de treball. El més conegut dels dos jaciments és, sens dubte, l’anomenada Pedrera de Roda de Berà I, que abasta una àrea de 753,50 m². L’altre jaciment, conegut com a Pedrera de Berà II, constitueix una explotació molt més gran, amb una superfície de 6.719,25 m².

VALORACIÓ (1): Possiblement, la Pedrera de Roda de Berà I fou, en principi, una explotació subterrània romana de la que, finalment, es va dinamitar el sostre, i té el mèrit d’haver aportat el material necessari per a la construcció de l’Arc de Berà (1.13.3.). Pel que fa a la Pedrera de Berà II, només es pot afirmar que, molt probablement, es va utilitzar un sistema d’extracció diferent a l’emprat a la Pedrera de Roda de Berà I, constituint una explotació a l’aire lliure pròpiament dita. Les dues explotacions estigueren actives durant el període imperial i és probable que continuaren sent explotades en època medieval.

HISTORIAL (2): L’any 1985, es van prendre mesures per a protegir el jaciment i el 1986 fou declarat Espai Lliure d’Interès Arqueològic. L’any 1988, **J.-V. M. Arbeloa i Rigau** va realitzar una prospecció a l’indret.

BIBLIOGRAFIA (2): DEL AMO GUINOVART, M.D., “Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de ‘Els Munts’”, *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; ÁLVAREZ PÉREZ, A., “Estudio de los materiales lapideos presentes en la epigrafía de Cataluña”, *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d’édition (Bordeaux, 1981)*, París 1984, pp. 87-126; MASSÓ CARBALLIDO, J., “El Mèdol i les pedreres romanes de Tàrraco”, *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 16, Tarragona 1987, pp. 129-136; ÁLVAREZ, A., CABELLO, E., PRADA, J.L. i BENET, C., “Canteras romanas de Tarraco y sus alrededores”, *La ciutat en el món romà. XIVè Congrés Internacional d’Arqueologia Clàssica (Tarragona, 5-11 de setembre de 1993)*, Tarragona 1994, pp. 23-25; LORENZO MERINO, C. i MUÑOZ, J.A., *Las canteras romanas de Tarragona* (inèdit).

NÚM. D’ORDRE: 1.14.

Salomó (Tarragonès). **Sense jaciments.**

NÚM. D’ORDRE: 1.15.1.

NOM DEL JACIMENT: El Bosc del Quec.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 09’ 56’’ E / 41° 03’ 50’’ N.

ALÇADA: 49 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre el vessant N-NO d'un turó, dins els terrenys de la Urbanització "Torre del Sol", al final del carrer Bosc del Quec. S'accedeix per la carretera TV-3146, que uneix Tarragona amb Salou.

MATERIALS (1): No s'han localitzat estructures arquitectòniques, però sí que s'han trobat nombrosos materials ceràmics en superfície, entre els quals es poden identificar fragments d'àmfora ibèrica i greco-itàlica, de ceràmica comuna ibèrica, de gris ibèrica, de ibèrica pintada i de dòlia. També s'han detectat diverses restes de pavimentació d'*opus signinum*.

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", una afirmació que creiem molt arriscada, tenint en compte les pobres dades arqueològiques existents. Segons el nostre parer, seria més adient considerar-lo com un assentament rural ibèric final de cronologia, ara per ara, impossible de precisar.

HISTORIAL (2): Fou trobat de manera accidental l'any 1985, durant les obres de construcció d'un xalet. El 1992, **J.M. Remolà i Vallverdú** i **M. Adserias i Sans** realitzaren dues excavacions d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.2.

NOM DEL JACIMENT: La Burguera.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 08' 40'' E / 41° 04' 56'' N.

ALÇADA: 12 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa al N de la localitat de Salou, al costat del Camí de Les Emprius, dins un triangle format per la via del tren, la carretera de Tarragona (abans, Camí Real) i el mateix Camí de Les Emprius.

MATERIALS (1): S'ha trobat una gran quantitat de material ceràmic, especialment d'àmfores, alguns fragments de marbre, restes d'enterraments i 1 estatueta de bronze.

VALORACIÓ (1): El jaciment es considera un assentament rural romà de tipus “vil·la”, amb una cronologia alto-imperial i possible perduració fins al Baix Imperi, que tindria associada una necròpolis. La hipòtesi, tot i que factible, ens sembla bastant arriscada tenint en compte els pocs materials coneguts.

HISTORIAL (2): El jaciment fou trobat de manera fortuïta durant la construcció d'un xalet i fou documentat pel **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**. L'any 1992, **J.M. Remolà i Vallverdú** i **M. Adserias i Sans** realitzaren una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic. El 1997, **Adserias** realitzà una nova excavació d'urgència per la urbanització i la construcció d'un nou tram de la variant Vila-seca / Salou.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., “Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras”, *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.3.

NOM DEL JACIMENT: Muebles Aterco.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 06'' E / 41° 05' 28'' N.

ALÇADA: 18 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es situava dins els terrenys de l'empresa *Anheuser Busch Entertainment* que foren utilitzats per a la construcció del parc temàtic “Port Aventura”, a 600 m. de les naus de l'empresa de mobiliari “Muebles Aterco”, als quals s'accedeix per l'autovia Tarragona-Salou.

MATERIALS (1): Avui dia, no queden ni estructures ni materials ceràmics superficials. Només comptem amb algunes notícies, aportades pel **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**, que ens indiquen l'existència de diversos forns de ceràmica romana que foren destruïts durant les obres d'un complex de naus industrials.

VALORACIÓ (2): No podem dir gaire sobre la natura i la cronologia del jaciment, donades les circumstàncies. Tan sols podríem apuntar la possibilitat de que es tractés d'un centre de producció ceràmica de cronologia romana.

HISTORIAL (2): El jaciment fou estudiat pel **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**, gràcies al qual comptem amb algunes notícies respecte a les seves característiques. L'any 1992, **J.M. Remolà i Vallverdú** i **M. Adserias i Sans**, de **CODEX, SCCL**, van fer una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic, que no tingueren resultats positius.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., “Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d’en Gras”, *Tàrraco 99. Arqueologia d’una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d’abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d’Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D’ORDRE: 1.15.4.

NOM DEL JACIMENT: Urbanització “El Mirador”.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10’ 13’’ E / 41° 04’ 36’’ N.

ALÇADA: 30 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre el vessant N de La Tossa, al S de la Urbanització “El Mirador” de Salou, un indret que ha estat molt afectat per la construcció dels apartaments de la susdita urbanització. S’accedeix per l’autovia Tarragona-Salou, prenent el desviament al Racó de Salou, per l’antic Camí del Racó i, finalment, per l’accés a la Urbanització “El Mirador”.

MATERIALS (1): No han aparegut autèntiques estructures arquitectòniques. Tan sols es té constància de diverses restes de murs *in situ*, d’alguns fragments de paviment d’opus signinum i d’1 carreu de soldó que s’interpreta, pels encaixos que presenta, com el contrapès d’una premsa (*torcularium*), molt similar al que va aparèixer l’any 1974 a la zona de Cal·lípolis durant les obres de construcció d’un emissor submarí de la refinaria de REPSOL i, fins i tot, es podria tractar del mateix carreu. També s’ha trobat divers material ceràmic superficial de cronologia alto-imperial.

VALORACIÓ (1): Malgrat la manca de dades, el jaciment ha estat considerat un assentament rural romà de tipus “vil·la” d’època alto-imperial, sense que es pugui precisar més la seva cronologia. Per a sortir de dubtes en relació a la natura i la cronologia del jaciment en qüestió, seria necessària la realització d’una excavació arqueològica pròpiament dita.

HISTORIAL (2): El jaciment, conegut des dels anys 70, arran de les obres esdevingudes a la zona, ha estat estudiat per **J.M. Remolà i Vallverdú** i **M. Adserias i Sans**, de **CODEX, SCCL**, els quals, l’any 1992, van realitzar una excavació d’urgència i un seguiment arqueològic.

BIBLIOGRAFIA (2): BALLART I MARIO, E., “Restos arqueológicos junto al camping Callípolis”, *La Voz de la Costa Dorada*, 46 (20 de juny de 1974); *Idem*, “Callípolis. Nuevos hallazgos”, *ibidem*, 286 (25 de gener de 1974), pp. 4-5; SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., “Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d’en

Gras", Tàrraco 99. *Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.5.

NOM DEL JACIMENT: Mas Paella.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 30'' E / 41° 04' 14'' N.

ALÇADA: 12 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es situava a La Pineda, sobre el vessant E d'un turó des del qual es domina el marge dret de la desembocadura de la Sèquia Major, dins els terrenys del Mas Paella, molt urbanitzats durant els anys 80, especialment, arran de la construcció d'un aquaparc. S'accedia per l'autovia Tarragona-Salou, prenent el desviament al Racó de Salou, i per l'antic Camí del Racó.

MATERIALS (1): No es van localitzar estructures arquitectòniques sobre el "nivell 0", però sí diversos materials ceràmics romans, que van resultar insuficients per a precisar la cronologia de l'assentament.

VALORACIÓ (1): Segons el **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**, a l'indret n'hi havien restes suficients per a parlar de la presència d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia difícil de precisar, una opinió que, segons el nostre parer, cal considerar amb prudència.

HISTORIAL (2): El jaciment fou documentat pel **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**. L'any 1992, **CODEX**, **SCCL** va realitzar una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.6.

NOM DEL JACIMENT: Conducció de La Cadeneta.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 20'' E / 41° 04' 09'' N.

ALÇADA: 25 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Aqüeducte.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de La Cadeneta, sobre el vessant SE d'un turó, al S de la zona dels Montanyals. S'accedeix per l'autovia Tarragona-Salou, prenent el desviament cap al Racó de Salou, i per l'antic Camí del Racó.

MATERIALS (1): S'han identificat les restes d'una conducció de petites dimensions, que en origen aniria coberta de lloses, de la qual s'han pogut detectar almenys 2 pous de registre i el seu llit d'*opus signinum*.

VALORACIÓ (1): Ens trobem davant una canalització d'aigua que abastia a alguns dels assentaments rurals romans existents pels voltants, el més proper dels quals és el de Mas Paella (1.15.5.). La relació d'aquesta conducció amb l'hipotètic centre d'explotació agropecuària de Mas Paella no es pot certificar a causa de la destrucció total d'aquest.

HISTORIAL (2): L'any 1992, **CODEX, SCCL** va realitzar una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.7.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de La Cadeneta.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 09' 58'' E / 41° 04' 25'' N.

ALÇADA: 35 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de La Cadeneta, entre el Camí del Pla de Maset i el Camí de La Tossa, dins els terrenys pertanyents a l'empresa *Anheuser Busch Entertainment* i que s'han destinat a la construcció del parc temàtic "Port Aventura". S'accedeix per la carretera TV-3146 i pel Camí del Pla de Maset, prenent un desviament a la dreta que en direcció N condueix vers el jaciment.

MATERIALS (1): No s'han detectat estructures arquitectòniques *in situ* ni restes de material constructiu reaprofitat per la construcció dels marges de les parcel·les conreades, però sí que apareixen alguns fragments de material ceràmic en superfície d'època alto-imperial.

VALORACIÓ (1): Segons el **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca** existeixen evidències suficients per a considerar el jaciment com un assentament rural romà de tipus "vil·la", una opinió que, segons el nostre parer, cal considerar amb molta prudència.

HISTORIAL (2): Fou documentat pel **Grup de Recerques Arqueològiques de Vila-seca**. L'any 1992, el **CODEX, SCCL** va realitzar una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.8.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de la Platja Llarga.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 09' 20'' E / 41° 04' 00'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa sobre una elevació, a la vora de la Platja Llarga, més enllà del Cap de Salou, dins els terrenys que l'empresa *Anheuser Busch Entertainment* va adquirir per a la construcció del parc temàtic "Port Aventura". S'accedeix per la carretera TV-3146 que comunica Tarragona amb Salou.

MATERIALS (1): S'han trobat abundants materials ceràmics en superfície, fonamentalment, fragments de campaniana i d'àmfora, al costat de restes d'*opus signinum*, moltes tesselles de mosaic i la meitat d'un molí de mà.

VALORACIÓ (1): A partir dels materials localitzats, **S. Vilaseca Anguera** considera el jaciment com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia tardo-republicana. Nosaltres preferim considerar-lo, més aviat, com un assentament rural ibèric final, sense que es pugui precisar ni la seva natura ni la seva cronologia, donades les poques evidències arqueològiques conegudes.

HISTORIAL (2): L'any 1920, **S. Vilaseca Anguera** va documentar el jaciment. El 1992, **CODEX, SCCL** va realitzar una excavació d'urgència i un seguiment arqueològic.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "Una vil·la romana al Cap de Salou. Petites addicions a la història de la Tarragona Romana", *Revista del Centre de Lectura*, 15 (1920), p. 271; SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.9.

NOM DEL JACIMENT: La Sella / La Torre Alta.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 58'' E / 41° 04' 05'' N.

ALÇADA: 5 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Destrúit.

UBICACIÓ: Es situava sota una torre medieval amb fonamentacions romanes, coneguda com a "Torre Alta", ubicada a la Punta de La Sella, al mateix Cap de Salou.

MATERIALS (1): El jaciment fou destruït i només comptem amb les dades que ens aporta la descripció que va realitzar **R. Capdevila**. Gràcies a aquestes informacions sabem que a l'indret es va detectar una estratigrafia amb presència de materials ceràmics ibèrics i d'alguna moneda ibèrica.

VALORACIÓ (1): Es considera com un assentament ibèric amb una cronologia impossible de precisar, donada la manca de materials.

HISTORIAL (2): Fou destruït l'any 1968 per una pedrera que, avui dia, resta abandonada. **S. Vilaseca Anguera** el va intentar prospectar abans de la seva destrucció total, però, malauradament, no va poder obtenir el permís necessari per a realitzar una intervenció arqueològica d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., "Notas de arqueología de Cataluña y las Baleares", *Ampurias*, XXX (1968), pp. 364-365; HUNTINGFORD, E. i VILAR VILÀ, M.M., "Poblats ibèrics", *Arqueologia a Catalunya avui*, Barcelona 1982, pp. 98-99; MALUQUER DE MOTES, J. et alii, *Arquitectura i urbanisme ibèric a Catalunya*, Barcelona 1986, p. 87; SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia

Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.10.

NOM DEL JACIMENT: Tossal de La Canyada / Tossal de La Ganayada.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 09' 55'' E / 41° 05' 15'' N.

ALÇADA: 44 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre un turonet que domina la plana fins a la platja de La Pineda, 400 m. al N de l'autovia Tarragona-Salou i a 500 m., en direcció O-NO, de la cruïlla entre la susdita autovia i la carretera d'El Racó de Salou a Vila-seca.

MATERIALS (1): El jaciment, de 300 m. diàmetre i una orientació SE, ha estat greument afectat per les tasques agrícoles i l'erosió i, actualment, corre perill de ser destruït totalment pel procés d'urbanització. No s'ha testimoniada la presència d'estructures arquitectòniques sobre el "nivell 0" i el material ceràmic detectat en superfície és poc abundant i dispers i es troba representat, fonamentalment, per fragments d'àmfora ibèrica i itàlica i de comuna ibèrica. També s'ha constatat la presència d'1 *pondus* amb el forat i d'1 segell que sembla ibèric.

VALORACIÓ (1): La topografia i els materials ceràmics han fet que el jaciment es consideri com un assentament ibèric datable entre els ss. II i I a.C.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **R. Capdevila**, que ha proporcionat algunes informacions sobre el jaciment. Els anys 1992 i 1993, **CODEX**, **SCCL** va realitzar successives excavacions d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.11.

NOM DEL JACIMENT: Hotel Torçat.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 09' 42'' E / 41° 03' 50'' N.

ALÇADA: 25 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es localitza a les rodalies d'un hotel construït a finals dels anys 60, que resta sense habitar per defectes constructius, entre la carretera de Salou-La Pineda, que passa al S del jaciment, i els accidents orogràfics de la Punta Roja i la Punta del Cavall.

MATERIALS (1): El jaciment, que ocupa una superfície de 20.000 m², ha estat afectat greument pels cultius i l'erosió i perilla per la urbanització que la zona està experimentant. No s'aprecien estructures arquitectòniques sobre el "nivell 0" i les evidències ceràmiques localitzades en superfície, fonamentalment, fragments d'àmfora ibèrica i itàlica i de comunes ibèriques, són poc abundants i es troben molt disperses

VALORACIÓ (1): El jaciment, malgrat la pobresa dels materials, s'ha considerat un assentament ibèric de natura i cronologia, lògicament, impossibles de fixar amb les dades que fins ara tenim.

HISTORIAL (2): Fou identificat i prospectat per **R. Capdevila**. L'any 1992, **CODEX, SCCL** va realitzar diverses excavacions d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): SÁNCHEZ CAMPOY, E., JÁRREGA, R. i OLIVARES, D., "Excavació arqueològica a la vil·la romana del Mas d'en Gras", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, p. 244.

NÚM. D'ORDRE: 1.15.12.

NOM DEL JACIMENT: Vèrtex Geodèsic.

TERME MUNICIPAL: Salou, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 10' 28'' E / 41° 03' 41'' N.

ALÇADA: 76 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es localitza sobre un turó de forma cònica proper al Cap de Salou, 500 m. al N de la Punta Falcolnera.

MATERIALS (1): Només s'han trobat algunes restes d'indústria lítica de sílex que poden anar del Neolític fins a l'època ibèrica (fulles, perforadors, puntes de fletxa, etc...) i 1 recipient ceràmic sencer, amb una capacitat de 4 litres, fet a torn i amb foc reductor (color gris fosc) de l'Ibèric Antic.

VALORACIÓ (1): Tan sols, d'una manera del tot hipotètica, es podria intuir la presència d'un assentament ibèric, amb precedents neolítics, de tipologia i cronologia, ara per ara, impossibles de determinar.

HISTORIAL (2): Fou descobert als anys 70, durant unes prospeccions realitzades per **R. Capdevila**.

NÚM. D'ORDRE: 1.16.1.

NOM DEL JACIMENT: L'Argilaga.

TERME MUNICIPAL: La Secuita, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 17' 55'' E / 41° 12' 42'' N.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà - Sitja isolada.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. IV a.C.) - Baix Imperi (s. VI d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba al SE del poble de L'Argilaga, sobre el vessant NO del Barranc de Ravella, a la partida de Les Creus de Pagues. S'accedeix per la carretera TP-2031, que uneix Tarragona amb Vila-rodona.

MATERIALS (1): S'ha pogut detectar la presència d'una sitja ibèrica excavada a la roca i de molt material ceràmic en superfície. L'any 1988, l'equip de l'*Ager Tarraconensis* dirigit per **S.J. Keay** va prospectar el jaciment localitzant a 7 camps un total de 2.556 fragments ceràmics, gairebé tots concentrats a una de les parcel·les. Destaca especialment la presència de ceràmica comuna ibèrica i itàlica, d'àmfora ibèrica, ebussitana, itàlica (Dressel 1A i 24), africana republicana i tarragonesa, de Terra Sigil·lata Sudgàlica i Hispànica, de dòlia i de *tegula-imbrex*. Més minoritàries són les quantitats detectades de Terra Sigil·lata Africana A i C.

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** el considera com un assentament ibèric, probablement un dels més importants d'aquesta àrea (i, potser, amb una àrea d'emmagatzematge en sitges, una "àrea de gestió comunitària", utilitzant el terme encunyat per **D. García**), que va tenir continuació com assentament rural romà de tipus "vil·la" romana i al que se li podria donar

una cronologia compresa entre l'època ibèrica plena (s. IV a.C.) i el Baix Imperi (s. VI d.C.), destacant la diversitat de materials tardo-republicans enfront dels ibèrics i dels baix-imperials. Coincidim, *grosso modo*, amb les conclusions de **Keay** i també el considerem com un assentament de l'Ibèric Ple que va perdurar, experimentant diverses transformacions, durant els períodes tardo-republicà (o ibèric final) i imperial. Sens dubte, l'excel·lent ubicació que presenta, rodejat de terres conreables molt riques, va afavorir la seva perduració al llarg del temps.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1988. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/10); GARCÍA, D., "Observation sur la production et le commerce durant l'Âge du Fer: les formes de stockage des grains", *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*, 20 (1987), pp. 43-98; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 187 (*site* 2.9); OLESTI VILA, O., "Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I a.C.: un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral", *Empúries*, 52 (2000), p. 56.

NÚM. D'ORDRE: 1.16.2.

NOM DEL JACIMENT: Mas Llanjo.

TERME MUNICIPAL: La Secuita, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 17' 05'' E / 41° 12' 43' N.

ALÇADA: 140 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Baix Imperi (a partir del s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a la partida de Mas Llanjo i s'accedeix a ell per la carretera T-223 que uneix La Secuita amb Vallmoll.

MATERIALS (1): Durant la prospecció que va realitzar l'equip de l'*Ager Tarraconensis* l'any 1987 només es van documentar 10 fragments ceràmics d'època baix-imperial (1 d'àmfora bètica Garum 32).

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** dubta de que es tracti d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" i pensa que, més aviat, podríem estar davant un petit assentament rural romà de cronologia baix-imperial molt limitada.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1987. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/9); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 187 (site 2.8).

NÚM. D'ORDRE: 1.16.3.

NOM DEL JACIMENT: Mas Mercadé.

TERME MUNICIPAL: La Secuita, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 16' 25'' E / 41° 12' 21'' N.

ALÇADA: 130 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre el vessant NO d'un petit turó que domina la plana existent entre La Secuita i Els Garidells, anomenada dels "Torrents". S'accedeix pel P.K. 8,4 de la carretera nacional CN-240, que uneix Tarragona i Valls, i agafant, successivament, les carreteres TV-2236, que va de Puigdelfí a Els Pallaresos, passant per Perafort, TV-2231, que condueix de Perafort a La Secuita, i, en darrer terme, TV-2234, que arriba a Vistabella procedent de la TV-2231.

MATERIALS (1): La prospecció realitzada per l'equip de l'*Ager Tarraconensis* l'any 1988 va documentar un total de 10.156 fragments ceràmics a 7 camps, concretament, de campaniana A, de Terra Sigil·lata Sudgàl·lica, Hispànica, Africana A, C i D i *Lucente*, de ceràmica de cuina africana, d'ataronjada paleocristiana, de dòlia, de *tegula-imbrex* i d'una gran diversitat de contenidors amfòrics, àmfora ibèrica, ebussitana, itàlica, tarragonesa, bètica (Dressel 20, Garum 32 i B-I), tripolitana, de Gaza i africana B-I.

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** considera que podria tractar-se d'un assentament ibèric, probablement un dels més importants dels localitzats al terme municipal de La Secuita, que es convertiria en un assentament rural romà tipus "vil·la" (afirmació que, segons el nostre parer, cal considerar amb extrema prudència) i que perduraria fins al Baix Imperi.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1988. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay**

i J.A. Remolà i Vallverdú.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/6); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 186 (site 2.5).

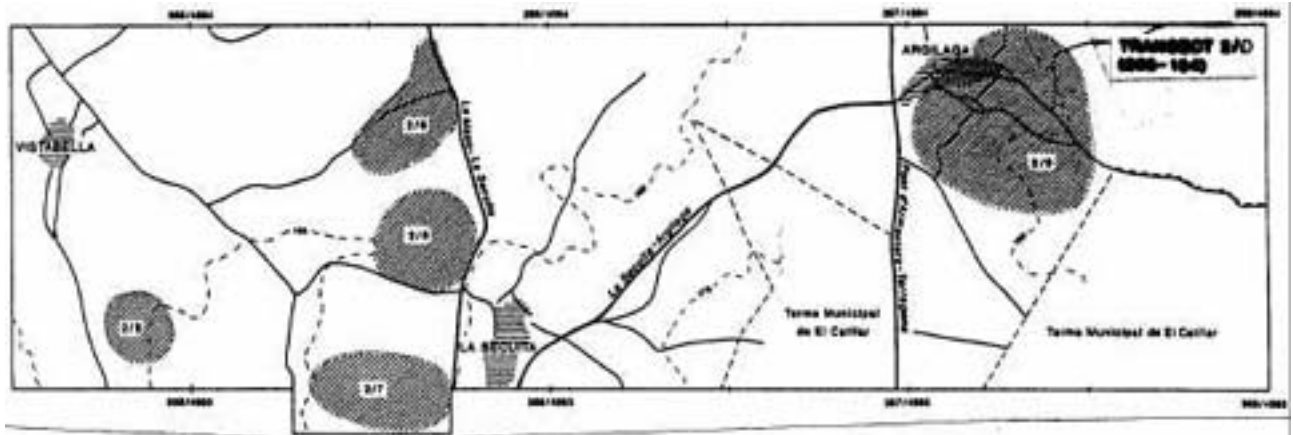

Figura IX. Jaciments documentats per S.J. Keay al terme municipal de La Secuita: 2.5.- Mas Mercadé (1.16.3.); 2.6.- Mas de la Tallada (1.16.4.); 2.7.- Vil·la de La Secuita (1.16.5.); 2.8.- Mas Llanjo (1.16.2.); 2.9.- L'Argilaga (1.16.1.).

NÚM. D'ORDRE: 1.16.4.

NOM DEL JACIMENT: Mas de la Tallada.

TERME MUNICIPAL: La Secuita, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 16' 35'' E / 41° 12' 51'' N.

ALÇADA: 143 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa sobre un petit turó al N de La Secuita, al costat de la carretera T-223, des del qual es domina una àmplia zona a l'E d'Els Garidells.

MATERIALS (1): No s'han localitzat estructures arquitectòniques *in situ*, però sí ceràmica en superfície molt dispersa. Durant la prospecció que va realitzar l'equip de l'Ager Tarraconensis el 1987 es van trobar a 10 camps un total de 9.806 fragments de ceràmica, concretament, de campaniana A i B, de Terra Sigillata Sudgàlica i Hispànica, de *tegula-imbrex* i, especialment, de variats contenidors amfòrics, àmfora ibèrica, púnica, itàlica, tarragonesa, bètica (Garum 32) i africana B-I.

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** considera, tot i els dubtes existents per la manca d'evidències, que estem davant un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació que hem de considerar amb molta precaució), de cronologia alto-imperial i precedents tardo-republicans.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1987. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/7); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, pp. 186-187 (site 2.6).

NÚM. D'ORDRE: 1.16.5.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de La Secuita.

TERME MUNICIPAL: La Secuita, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 16' 43'' E / 41° 12' 17'' N.

ALÇADA: 160 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. IV a.C.) - Baix Imperi (s. VI d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a l'O de La Secuita, al costat mateix de la població, a un indret des del qual es domina la plana que s'estén entre la susdita localitat i Els Garidells. S'accedeix per la carretera T-223, que comunica La Secuita amb Vallmoll.

MATERIALS (1): S'han documentat restes d'estructures romanes, concretament de murs i de paviments d'*opus signinum*. També s'ha detectat abundant material ceràmic. L'any 1987, l'equip de l'*Ager Tarraconensis* va trobar a 14 camps un total de 10.027 fragments de ceràmica (amb una gran concentració de materials a 3 de les parcel·les prospectades), concretament, àmfora ibèrica, itàlica, tarragonesa, bètica B-I i africana B-I, Terra Sigillata Itàlica, Sudgàlica, Hispànica i Africana A, C i D, comuna africana, cuina africana, dòlia i *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** el considera un assentament rural romà de tipus "vil·la" (hipòtesi molt arriscada, sobre la qual volem manifestar les nostres reticències, davant la manca de dades existent) arrelat sobre un antic assentament ibèric d'època ibèrica plena. Es tractaria d'un jaciment d'àmplia seqüència cronològica, doncs aniria del període ibèric (s. IV a.C.) fins a l'època baix-imperial (s. VI d.C.). És interessant observar la proximitat que presenta l'assentament rural romà que ens ocupa respecte al pas de l'aqüeducte del Gaià

(1.12.5.), el qual, possiblement, abans de continuar el seu camí envers *Tarraco*, li subministrava aigua.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1987. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/8); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 187 (site 2.7).

NÚM. D'ORDRE: 1.17.1.

NOM DEL JACIMENT: Mas del Frare.

TERME MUNICIPAL: Tarragona, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 15' 49'' E / 41° 09' 37'' N.

ALÇADA: 120 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà (s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba enclavat a la part superior del Comellar d'en Garrot, al N del terme de Tarragona, llindant amb el d'Els Pallaresos, a 400 m. del Mas del Frare, un indret des del qual es domina un proper barranc, també conegut com del Comellar d'en Garrot, i es pot arribar fàcilment a una font d'aigua dolça. S'accedeix per la carretera TP-2031, en direcció a Els Pallaresos.

MATERIALS (1): No s'han localitzat estructures arquitectòniques, però és possible que part de la terrassa construïda per a regularitzar el terreny reaprofiti estructures antigues i que sota el "nivell 0" es conservin nivells arqueològics i estructures *in situ*. Sí que s'han detectat nombrosos fragments ceràmics en superfície, concretament, de ceràmica ibèrica reduïda, oxidada i amb pasta "sandvitx", de campaniana A i d'àmfora greco-itàlica i Dressel 1A, a més d'1 fragment de molí de mà del tipus "barquiforme", diversos percutors i restes de ceràmica "blava" catalana dels ss. XV-XVI.

VALORACIÓ (1): **S.J. Keay** el considera un assentament ibèric, magníficament ubicat, datable, a partir dels materials trobats, entre els ss. III i II a.C. L'autor britànic opina que el proper jaciment conegut com a Vil·la entre Mas de Pastor i Pont del Diable, al terme municipal de Tarragona (1.17.38.), en el qual s'ha evidenciat un assentament rural romà (que alguns especialistes consideren de tipus "vil·la", una valoració que considerem molt

arriscada, donada la manca de materials disponibles), constituïria la continuació de l'assentament ibèric del Mas del Frare, el qual, d'aquesta manera, perduraria fins al s. III d.C.

HISTORIAL (2): Els anys 1972-75, **J.M. Gabarro** va prospectar el jaciment. També ha estat prospectat pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de Southampton (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 al 30 de setembre de 1986, sota la direcció de **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/7); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 171 (site 1.9).

NÚM. D'ORDRE: 1.17.2.

NOM DEL JACIMENT: Pedreres d'El Mèdol (I i II).

TERME MUNICIPAL: Tarragona, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 20' 18'' E / 41° 08' 18'' N.

ALÇADA: 20-30 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Pedrera.

CRONOLOGIA: Roma - Medieval.

CONSERVACIÓ: Excel·lent.

UBICACIÓ: Es situen sobre els vessants S i SO del turó de Sant Simplicí, dins els terrenys del Mas del Mèdol, al costat de l'autopista A-7. S'accedeix pel P.K. 1170,5 de la carretera nacional CN-340, creuant el pont de l'A-7.

MATERIALS (1): S'han localitzat dues explotacions. La més coneguda és l'anomenada Pedrera d'El Mèdol I, una gran explotació amb una superfície que supera l'hectària i un front d'extracció d'orientació NO-SE, en la qual s'han pogut identificar 2 grans "sales" comunicades per 1 "passadís" de 10 m. d'amplada. Al mateix centre de la primera "sala" s'aixeca un monòlit de gairebé 15 m. d'alçada, anomenat "agulla d'El Mèdol", que testimonia el nivell original del turó abans de ser explotat com a pedrera. Aquest no és l'únic cas conegut, i, per exemple, a *Glanum* (Saint-Rémy-de-Provence, França) trobem una explotació a cel obert de similars característiques dotada, igualment, d'aquest impressionant element de cubicatge. La importància de la Pedrera d'El Mèdol I ha eclipsat al segon dels jaciments explotats als vessants del turó de Sant Simplicí (concretament, al seu vessant SO, al lloc conegut com el "Clot d'El Mèdol"), anomenat Pedrera d'El Mèdol II, que resta gairebé inèdit. Ambdós jaciments foren explotacions a l'aire lliure pròpiament dites i encara, avui dia, es poden observar clarament les marques d'extracció i els diferents nivells d'explotació, tot i que, possiblement, pertanyin al període medieval, doncs el jaciment va continuar sent explotat durant aquesta darrera època. Les pedreres d'El Mèdol van proporcionar als romans

una pedra lumaquè·lica miocènica de color groc daurat, molt tova, de fàcil extracció i tallat, anomenada soldó o sauló, però que es coneix també com a “pedra d’El Mèdol”.

VALORACIÓ (1): Estem davant uns jaciments que subministraren als romans abundants materials constructius i que continuaren en explotació durant el període medieval (malgrat que, generalment, es preferia reutilitzar carreus de construccions anteriors, abans d’esgotar energies intentant arrencar blocs de pedra de les parets naturals). Cal destacar el fet que, actualment, la denominació “pedra d’El Mèdol”, a més de fer referència directa al soldó procedent de les explotacions d’El Mèdol pròpiament dites, s’apliqui també a tots els materials miocènics de característiques similars, encara que hagin estat estrets d’altres pedreres.

HISTORIAL (2): Aquestes pedreres són conegudes des d’antic. L’any 1990, la **R.S.A.T.** (Reial Societat Arqueològica de Tarragona) va endegar una campanya destinada a preservar el monument i es va iniciar el projecte de **R. Aloguín** per adequar-lo a la visita.

BIBLIOGRAFIA (2): ALBINYANA, J.F. i DE BOFARULL, A., *Tarragona Monumental, ó sea, descripció històrica y artística de todas sus antigüedades y monumentos*, Imprenta Arís y Jurnet, Tarragona 1849, p. 174; DEL AMO GUINOVART, M.D., “Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de ‘Els Munts’”, *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; ÁLVAREZ PÉREZ, A., *El marmor de Tàrraco. Explotació, utilització i comercialització de la pedra de Santa Tecla en època romana* (inèdit); *Idem*, “Estudio de los materiales lapídeos presentes en la epigrafía de Cataluña”, *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d’édition* (Bordeaux, 1981), París 1984, pp. 87-116; ÁLVAREZ, A. i BRU DE SALA, E., “Les pedreres de l’aqüeducte romà de Tarragona”, *Informació Arqueològica*, 42 (1984), pp. 42-50; LÓPEZ VILAR, J., “Aportacions al coneixement de la Pedrera del Mèdol”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 99-102; MASSÓ CARBALLIDO, J., “El Mèdol i les pedreres romanes de Tàrraco”, *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 16, Tarragona 1987, pp. 129-136; CISNEROS CUNCHILLOS, M., *Mármoles hispanos. Su empleo en la Hispania romana*, Saragossa 1988, p. 64; *Idem*, “Consideraciones metodológicas para un estudio de las canteras de mármol en Hispania a partir de un texto de Plinio (N.H. III, 3, 30)”, *Actas del 1er Congreso Peninsular de Historia Antigua* (Santiago de Compostela, 1-5 de julio de 1986), G. Pereira Menaut (ed.), vol. I, Santiago de Compostela 1988, pp. 259-264; CARRERS, J. i GARRIGA, E., *El Mèdol*, Tarragona 1991; AQUILUÉ, X., DUPRÉ, X., MASSÓ, J. i RUIZ DE ARBULO, J., *Tarraco. Guia arqueològica*, El Mèdol Tarragona 1991, pp. 92-94; *Idem*, *Guies del Museu d’Arqueologia de Catalunya. Tàrraco, El Mèdol*, Tarragona 1999, pp. 109-112; DUPRÉ, X., *Tarraco*, Cuadernos de Arte Español, núm. 89, Madrid 1993, p. VIII (fitxer); *Idem*, *L’arc romà de Berà (Hispania Citerior)*, Monografies de la Secció Històrico-arqueològica, III, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona 1994, pp. 150-154; ÁLVAREZ, A., CABELLO, E., PRADA, J.L. i BENET, C., “Canteras romanas de Tarraco y sus alrededores”, *La ciutat en el món romà. XIVè Congrès Internacional d’Arqueologia Clàssica (Tarragona, 5-11 de setembre de 1993)*, Tarragona 1994, pp. 23-25; ÁLVAREZ, A., ARGEMÍ, M., NAVARRO, A., PRADA, J.L. i GUMÀ, F., “Muralla romana de Tarragona: problemes de consolidació i conservació”, *ibidem*, pp. 26-27; LORENZO MERINO, C. i MUÑOZ, J.A., *Las canteras romanas de Tarragona* (inèdit); AA.VV., *Tabula Imperii Romani. Tarraco-Baliares*, CSIC, Madrid 1997, pp. 105-106; RODÀ DE LLANZA, I., “La explotación de las canteras en Hispania”, *En el año de Trajano. Hispania el legado de Roma (La Lonja-Zaragoza, septiembre-noviembre de 1998)*, Saragossa 1998, pp. 113-118.